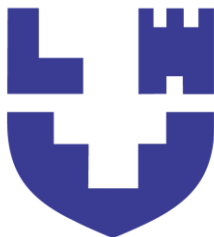

**Міністерство освіти і науки України
Луцький національний технічний університет**

ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНА ДІЯЛЬНІСТЬ УКРАЇНИ

Конспект лекцій

для здобувачів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
освітньої програми «Міжнародні економічні відносини»
галузі знань 29 Міжнародні відносини
спеціальності 292 Міжнародні економічні відносини
денної та заочної форм навчання

Луцьк 2026

УДК 339.7 (07)
3 58

Електронна копія друкованого видання передана для внесення в репозитарій ЛНТУ

Директор бібліотеки _____ Н.П. Поліщук

Рекомендовано до видання вченою радою факультету бізнесу та права ЛНТУ, протокол № _____ від «__» _____ 2026 року

Голова вченої ради факультету бізнесу та права _____ Л.Л. Ковальська

Розглянуто і схвалено на засіданні кафедри міжнародних економічних відносин ЛНТУ, протокол № __ від «__» _____ 2026 року

Завідувач кафедри міжнародних економічних відносин _____ О.В. Баула

Укладач: _____ О.В. Баула, кандидат економічних наук, доцент, завідувач кафедри міжнародних економічних відносин ЛНТУ

Рецензент: _____ О.М. Лютак, доктор економічних наук, професор, професор кафедри міжнародних економічних відносин ЛНТУ

Відповідальний

за випуск: _____ О.В. Баула, кандидат економічних наук, доцент, завідувач кафедри міжнародних економічних відносин ЛНТУ

Зовнішньоекономічна діяльність України: конспект лекцій для здобувачів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти освітньої програми «Міжнародні економічні відносини» галузі знань 29 Міжнародні відносини спеціальності 292 Міжнародні економічні відносини денної та заочної форм навчання/ уклад. О.В. Баула. Луцьк: ЛНТУ, 2026. 93 с.

Видання містить матеріали, що можуть бути використані викладачами та студентами для поглибленого вивчення даного курсу та підвищення загального рівня економічних знань.

© Баула О.В. 2026

Зміст

Вступ	4
<u>Змістовний модуль 1. Суть та форми зовнішньоекономічної діяльності України</u>	5
ТЕМА 1. Сутність і особливості зовнішньоекономічної діяльності України	5
ТЕМА 2. Суб'єкти міжнародних економічних операцій	11
ТЕМА 3. Україна у міжнародній торгівлі товарами і послугами	16
ТЕМА 4. Міжнародні інвестиційні, валютно-кредитні відносини України	26
ТЕМА 5. Україна на світовому ринку праці та міжнародна трудова міграція	32
ТЕМА 6. Міжнародний трансфер технологій та інноваційна політика в системі пріоритетів міжнародної економічної діяльності	40
<u>Змістовний модуль 2. Система регулювання зовнішньоекономічної діяльності України</u>	50
ТЕМА 7. Регулювання зовнішньоекономічної діяльності України	50
ТЕМА 8. Валютне регулювання міжнародних економічних операцій в Україні	63
ТЕМА 9. Ризики міжнародної економічної діяльності	67
ТЕМА 10. Захист прав суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності	74
ТЕМА 11. Україна у світових інтеграційних процесах	82
Рекомендована література	91

ВСТУП

Глобалізація світового господарства не просто продовжується — вона переживає глибоку трансформацію. Фрагментація глобальних ланцюгів постачання, регіоналізація торгівлі, «дружній» та «недружній» шопінг, політизація економічних зв'язків, стрімке зростання ролі «зеленої» та цифрової умов у міжнародній торгівлі — усе це кардинально змінює правила гри, у яких доводиться існувати українській економіці.

Україна - це одночасно:

одна з найбільш відкритих економік Європи за часткою експорту та імпорту у ВВП;

країна з одним із найвищих у світі рівнів залежності від зовнішньої допомоги та кредитів;

держава, яка за декілька років повністю переорієнтувала 60–75% свого експорту з традиційних ринків на нові;

економіка, що втратила 30–45% промислового потенціалу, але при цьому суттєво наростає в окремих високотехнологічних та аграрних нішах.

У таких умовах курс «Зовнішньоекономічна діяльність України» перестав бути просто навчальною дисципліною — він перетворюється на один із ключових інструментів розуміння, як країна може вижити, адаптуватися та в перспективі повернути втрачені позиції у світовій економіці.

Сучасне розуміння зовнішньоекономічної діяльності України виходить далеко за межі класичного аналізу експорту зерна, металу та імпорту енергоносіїв.

Особлива увага в курсі приділяється:

реальній структурі експорту та імпорту;

новим логістичним та фінансовим інструментам;

зміні ролі держави, бізнесу та міжнародних партнерів у підтримці ЗЕД;

перспективам інтеграції України в нові регіональні та глобальні торговельні угруповання;

впливу санкційної та постсанкційної економіки на довгострокову конкурентоспроможність країни.

Мета вивчення дисципліни: формування у студентів теоретичних фундаментальних знань з основ зовнішньоекономічної діяльності за умов ринкових трансформацій та опануванні навичок з їх застосуванням у практичній діяльності.

ЗМІСТОВНИЙ МОДУЛЬ 1. **СУТЬ ТА ФОРМИ ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ УКРАЇНИ**

ТЕМА 1. СУТНІСТЬ І ОСОБЛИВОСТІ ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ УКРАЇНИ

План

1. Сутність та основні принципи міжнародної економічної діяльності.
2. Форми міжнародної економічної діяльності.
3. Відкрита економіка: її сутність, основні риси та показники.
4. Платіжний баланс як показник міжнародної економічної діяльності: його сутність та структура.

1. Сутність та основні принципи зовнішньоекономічної діяльності.

Зовнішньоекономічна діяльність (ЗЕД) — це сукупність процесів і відносин, що виникають між суб'єктами господарювання різних країн у сфері міжнародного обміну товарами, послугами, капіталом, технологіями та трудовими ресурсами. ЗЕД є важливою складовою економічної діяльності будь-якої держави, оскільки вона сприяє інтеграції у світову економіку, розвитку експорту та імпорту, залученню інвестицій та вдосконаленню технологій.

Сутність ЗЕД

ЗЕД включає широкий спектр економічних операцій, серед яких:

Експорт та імпорт товарів — продаж та закупівля товарів на міжнародному ринку.

Міжнародні послуги — надання послуг (транспортних, консалтингових, фінансових тощо) між країнами.

Інвестиційна діяльність — залучення або надання капіталу в інші країни.

Міжнародне виробниче співробітництво — створення спільних підприємств та участь у транснаціональних корпораціях.

Ліцензійні угоди та трансфер технологій — передача технологій, патентів, ноу-хау.

Основні принципи ЗЕД

ЗЕД базується на таких ключових принципах:

Принцип національних інтересів

ЗЕД має сприяти економічному розвитку країни, захисту її стратегічних галузей і підвищенню конкурентоспроможності на міжнародному рівні.

Принцип відкритості

Відповідно до світових стандартів і правил міжнародної торгівлі, ЗЕД має бути максимально прозорою, сприяти вільному руху товарів і послуг.

Принцип рівноправності та взаємної вигоди

ЗЕД передбачає партнерські відносини між учасниками, що базуються на взаємній вигоді, довірі та справедливості.

Принцип державного регулювання

Уряди мають право впливати на ЗЕД через систему митних тарифів, квот, субсидій, а також через встановлення технічних стандартів, сертифікації товарів тощо.

Принцип міжнародного права

Діяльність у сфері ЗЕД регулюється міжнародними угодами та договорами, такими як угоди СОТ, регіональні торгові угоди тощо.

Принцип екологічної безпеки

ЗЕД повинна враховувати вплив на навколишнє середовище та сприяти сталому розвитку.

Значення ЗЕД

- Зовнішньоекономічна діяльність має стратегічне значення для розвитку країни.
- Забезпечує доступ до нових ринків.
- Сприяє залученню іноземних інвестицій.
- Стимулює економічне зростання та інновації.
- Забезпечує обмін досвідом і технологіями.

Таким чином, ЗЕД є важливим інструментом інтеграції національної економіки у світовий економічний простір.

2. Форми міжнародної економічної діяльності.

Міжнародна економічна діяльність країни — це сукупність різноманітних видів і форм економічної співпраці між країнами, яка спрямована на забезпечення взаємовигідного розвитку та інтеграції у світове господарство. Ця діяльність включає різні форми, що дозволяють країнам взаємодіяти через торгівлю, інвестиції, спільне виробництво, фінансову співпрацю тощо.

Основні форми міжнародної економічної діяльності

1. Міжнародна торгівля товарами та послугами

Експорт і імпорт товарів.

Торгівля послугами (транспортні, фінансові, освітні, інформаційні тощо).

Торговельні угоди між країнами для зниження митних бар'єрів і розвитку вільної торгівлі.

2. Міжнародний рух капіталу

Прямі іноземні інвестиції (ПІІ): створення дочірніх підприємств, філій або спільних підприємств.

Портфельні інвестиції: придбання акцій або облігацій іноземних компаній.

Кредити та позики: надання фінансових ресурсів урядам чи приватним компаніям.

3. Міжнародна виробнича кооперація

Спільне виробництво товарів або надання послуг.

Підрядні угоди між компаніями з різних країн.

Співробітництво у сфері досліджень та розробок.

4. Трансфер технологій

Ліцензійні угоди: передача права на використання технологій, патентів, ноу-хау.

Франчайзинг: надання права використовувати бренд або бізнес-модель.

Контракти на інжиніринг і консалтинг.

5. Міжнародна трудова міграція

Переміщення робочої сили з однієї країни в іншу.

Надання робочих віз і співпраця у сфері зайнятості.

6. Міжнародна фінансова співпраця

Валютно-фінансові операції, включаючи торгівлю валютою, операції з цінними паперами.

Участь у роботі міжнародних фінансових організацій (МВФ, Світовий банк).

Створення регіональних валютних блоків (наприклад, євროзона).

7. Міжнародний транспорт і логістика

Організація міжнародних перевезень товарів та послуг.

Інфраструктурні проекти для полегшення логістичних операцій (морські порти, залізничні коридори).

8. Міжнародний туризм

Експорт туристичних послуг (прийом іноземних туристів).

Розвиток національних курортів, включення у світові туристичні маршрути.

9. Міжнародне економічне регулювання та інтеграція

Участь у регіональних та глобальних економічних об'єднаннях (ЄС, НАФТА, АСЕАН).

Співпраця у рамках Світової організації торгівлі (СОТ).

10. Гуманітарна співпраця

Надання економічної допомоги країнам, які її потребують.

Міжнародні гранти та програми розвитку.

Кожна з цих форм дозволяє країнам інтегруватися в світове господарство, сприяє економічному розвитку, залученню інвестицій, вдосконаленню технологій і підвищенню конкурентоспроможності. Різноманіття форм міжнародної економічної діяльності забезпечує гнучкість і адаптивність країн до змін у глобальній економіці.

3. Відкрита економіка: її сутність, основні риси та показники.

Відкрита економіка — це тип національної економіки, який активно взаємодіє з іншими країнами світу через торгівлю товарами, послугами,

капіталом, технологіями та трудовими ресурсами. На відміну від закритої економіки, яка мінімізує вплив зовнішніх ринків, відкрита економіка інтегрована у світову економічну систему і є залежною від міжнародних процесів.

Основна мета відкритої економіки — підвищення ефективності національного господарства за рахунок використання переваг міжнародного поділу праці, доступу до нових ринків, інвестицій, сучасних технологій і знань.

Основні риси відкритої економіки

1. Високий рівень зовнішньоекономічних зв'язків

Експортно-імпортні операції складають значну частину національного ВВП.

Широкє залучення до міжнародної торгівлі товарами та послугами.

2. Мобільність капіталу

Можливість залучення іноземних інвестицій.

Вільний рух фінансових потоків, акцій, облігацій між країнами.

3. Взаємодія з міжнародними ринками праці

Трудова міграція (відтік робочої сили за кордон або притік іноземних працівників).

Використання міжнародного досвіду та кваліфікацій.

4. Інтеграція у світові ринки технологій

Передача технологій через імпорт ліцензій, франчайзинг, спільні проєкти.

Розвиток інновацій завдяки іноземним дослідженням.

5. Динамічність та адаптивність до світових тенденцій

Гнучкість у реагуванні на зміни в глобальній економіці.

Залежність від зовнішніх чинників, таких як світові ціни, торговельні бар'єри, валютні курси.

6. Регулювання міжнародними організаціями

Участь країни у глобальних економічних організаціях, таких як СОТ, МВФ, Світовий банк.

Виконання міжнародних договорів та угод.

Основні показники відкритості економіки

Для оцінки рівня відкритості економіки використовують наступні ключові показники:

1. Коефіцієнт відкритості економіки

$$\text{Коефіцієнт відкритості} = \frac{\text{Експорт} + \text{Імпорт}}{\text{ВВП}} \times 100\%$$

Чим вищий показник, тим більш відкрита економіка.

2. Частка експорту та імпорту у ВВП. Відображає, наскільки національна економіка залежить від зовнішньоторговельних операцій.

3. Рівень іноземних інвестицій. Оцінюється як частка іноземних інвестицій у загальному обсязі капіталу.

4. **Міжнародні резерви країни.** Включають золотовалютні резерви, які свідчать про фінансову стійкість держави на зовнішніх ринках.

5. **Платіжний баланс.** Включає сальдо торговельного балансу, руху капіталу, фінансових потоків тощо.

6. **Рівень трудової міграції.** Показує кількість громадян, які працюють за кордоном, або іноземних працівників у країні.

Переваги відкритої економіки

- Доступ до міжнародних ринків і ресурсів.
- Розвиток національної конкурентоспроможності.
- Прискорення економічного зростання завдяки інноваціям.
- Можливість участі в глобальних ланцюгах доданої вартості.

Недоліки відкритої економіки

- Залежність від коливань світових ринків.
- Ризик виникнення економічної нестабільності через глобальні кризи.
- Можливість витіснення національних виробників іноземними компаніями.

- Проблеми, пов'язані з «відпливом мізків» та трудовою міграцією.

Відкрита економіка є важливим інструментом інтеграції країни у світове господарство, проте вимагає збалансованої політики для захисту національних інтересів.

4. Платіжний баланс як показник міжнародної економічної діяльності: його сутність та структура

Платіжний баланс — це систематизований статистичний звіт, що відображає всі економічні операції між резидентами певної країни та рештою світу за певний період часу (зазвичай рік або квартал). Цей показник демонструє, наскільки країна залучена в міжнародну економічну діяльність і наскільки збалансовані її зовнішньоекономічні відносини.

Платіжний баланс складається відповідно до стандартів Міжнародного валютного фонду (МВФ) і є важливим інструментом для аналізу економічної політики, міжнародних розрахунків та фінансової стабільності держави.

Основні функції платіжного балансу

1. **Оцінка економічної взаємодії країни зі світом:** показує, як країна торгує, інвестує та взаємодіє з іншими країнами.

2. **Індикатор економічної стійкості:** допомагає виявляти ризики зовнішньої залежності.

3. **Інструмент економічного регулювання:** слугує основою для розробки валютної, фінансової та зовнішньоекономічної політики.

Структура платіжного балансу

Платіжний баланс поділяється на кілька основних рахунків:

1. Рахунок поточних операцій. Включає операції, пов'язані з міжнародною торгівлею товарами, послугами, доходами та трансфертами.

Складається з чотирьох основних компонентів:

- **Торговельний баланс** - Експорт та імпорт товарів (різниця між ними називається сальдо торговельного балансу).

- **Баланс послуг** - Операції з міжнародного транспорту, туризму, фінансових, страхових та інших послуг.

- **Баланс доходів** - Доходи від іноземних інвестицій, виплати дивідендів, відсотків, заробітна плата трудових мігрантів.

- **Трансфerti** - Односторонні платежі, такі як міжнародна допомога, перекази мігрантів.

2. Рахунок капіталу. Відображає потоки капіталу, пов'язані з купівлею або продажем активів між країнами:

- Міжнародні інвестиції у нерухомість.

- Трансфер прав на інтелектуальну власність.

3. Фінансовий рахунок, який містить операції, пов'язані з рухом фінансових активів і зобов'язань:

- **Прямі іноземні інвестиції (ПІІ):** створення або купівля підприємств за кордоном.

- **Портфельні інвестиції:** операції з цінними паперами (акції, облигації).

- **Операції з резервними активами:** зміни в золотовалютних резервах країни.

4. Помилки та упушення. Ця стаття враховує можливі розбіжності або помилки в статистичних даних, що виникають через труднощі в обліку міжнародних операцій.

Показники платіжного балансу

1. Сальдо рахунку поточних операцій. Відображає чистий результат торгівлі товарами, послугами та доходами.

Позитивне сальдо: країна більше експортує, ніж імпортує.

Негативне сальдо: імпорт перевищує експорт.

2. Сальдо фінансового рахунку. Демонструє, чи країна є чистим імпортером чи експортером капіталу.

3. Сукупне сальдо платіжного балансу. У теорії має дорівнювати нулю, оскільки всі операції повинні бути збалансовані.

Значення платіжного балансу для економіки

1. **Оцінка зовнішньої економічної стійкості.** Якщо платіжний баланс має значний дефіцит, це може свідчити про проблеми з фінансуванням зовнішніх зобов'язань.

2. **Аналіз конкурентоспроможності.** Торговельний баланс демонструє, наскільки товари та послуги країни затребувані на міжнародному ринку.

3. **Формування валютної політики.** Дані платіжного балансу використовуються для регулювання валютного курсу та управління золотовалютними резервами.

Таким чином, платіжний баланс є ключовим індикатором міжнародної економічної діяльності країни. Він відображає взаємозв'язок між внутрішньою економікою та світовим господарством, дозволяючи урядам і економістам аналізувати вплив глобальних процесів на національну економіку.

ТЕМА 2. СУБ'ЄКТИ МІЖНАРОДНИХ ЕКОНОМІЧНИХ ОПЕРАЦІЙ

План

1. Суб'єкти господарювання як учасники міжнародної економічної діяльності.
2. Органи державного управління у процесі здійснення міжнародної економічної діяльності.
3. Цілі й інструменти національного регулювання міжнародної економічної діяльності.

1. Суб'єкти господарювання як учасники міжнародної економічної діяльності

Суб'єкти господарської діяльності України й іноземні суб'єкти господарської діяльності при здійсненні зовнішньоекономічної діяльності керуються такими принципами (визначено Закон України «Про зовнішньоекономічну діяльність»):

Принципом суверенітету народу України в здійсненні зовнішньоекономічної діяльності, що полягає в:

- виключному праві народу України самостійно і незалежно здійснювати зовнішньоекономічну діяльність на території України, керуючись законами, що діють на території України;
- обов'язку України неухильно виконувати всі договори і зобов'язання України в галузі міжнародних економічних відносин;

Принципом свободи зовнішньоекономічного підприємництва, що полягає в:

- праві суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності добровільно вступати в зовнішньоекономічні зв'язки;
- праві суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності здійснювати її в будь яких формах, які прямо не заборонені чинними законами України;

- обов'язку додержуватися при здійсненні зовнішньоекономічної діяльності порядку, встановленого законами України;

- виключному праві власності суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності на всі одержані ними результати зовнішньоекономічної діяльності;

Принцип юридичної рівності й недискримінації, полягає в:

- рівності перед законом усіх суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності, незалежно від форм власності, в тому числі держави, при здійсненні зовнішньоекономічної діяльності;

- забороні будь-яких, крім передбачених цим Законом, дій держави, результатом яких є обмеження прав і дискримінація суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності, а також іноземних суб'єктів господарської діяльності за формами власності, місцем розташування та іншими ознаками;

- неприпустимості обмежувальної діяльності з боку будь-яких її суб'єктів, окрім випадків, передбачених цим Законом;

Принципом верховенства закону, що полягає в:

- регулюванні зовнішньоекономічної діяльності тільки законами України;

- забороні застосування підзаконних актів і актів управління місцевих органів, що в будь-який спосіб створюють для суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності умови менш сприятливі, ніж ті, які встановлені законами України;

Принципом захисту інтересів суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності, який полягає в тому, що Україна як держава:

- забезпечує рівний захист інтересів усіх суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності та іноземних суб'єктів господарської діяльності на її території згідно з законами України;

- здійснює рівний захист усіх суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності України за межами України згідно з нормами міжнародного права;

- здійснює захист державних інтересів України як на її території, так і за її межами лише відповідно до законів України, умов підписаних нею міжнародних договорів і норм міжнародного права;

Принципом еквівалентності обміну, неприпустимості демпінгу при ввезенні й вивезенні товарів.

Суб'єктами зовнішньоекономічної діяльності в Україні є:

- фізичні особи - громадяни України, іноземні громадяни й особи без громадянства, які мають цивільну правоздатність і дієздатність згідно з законами України і постійно проживають на території України;

- юридичні особи, зареєстровані як такі в Україні і які мають постійне місцезнаходження на території України (підприємства, організації та об'єднання всіх видів, включаючи акціонерні та інші види господарських товариств, асоціації, спілки, концерни, консорціуми, торговельні дома, посередницькі й

консультаційні фірми, кооперативи, кредитно-фінансові установи, міжнародні об'єднання, організації та інші), у тому числі юридичні особи, майно та/або капітал яких є повністю у власності іноземних суб'єктів господарської діяльності;

- об'єднання фізичних, юридичних, фізичних і юридичних осіб, які не є юридичними особами згідно з законами України, але які мають постійне місцезнаходження на території України і яким цивільно-правовими законами України не заборонено здійснювати господарську діяльність;

- структурні одиниці суб'єктів господарської діяльності, іноземних суб'єктів господарської діяльності, які не є юридичними особами згідно з законами України (філії, відділення, тощо), але мають постійне місцезнаходження на території України;

- спільні підприємства за участю суб'єктів господарської діяльності України та іноземних суб'єктів господарської діяльності, зареєстровані як такі в Україні й які мають постійне місцезнаходження на території України;

- інші суб'єкти господарської діяльності, передбачені законами України.

Україна в особі її органів, місцеві органи влади й управління в особі створених ними зовнішньоекономічних організацій, які беруть участь у зовнішньоекономічній діяльності, а також інші держави, які беруть участь у господарській діяльності на території України, діють як юридичні особи згідно з законами України.

2. Органи державного управління у процесі здійснення міжнародної економічної діяльності

Органи державного управління відіграють ключову роль у регулюванні міжнародної економічної діяльності (МЕД), оскільки вони забезпечують створення умов для розвитку зовнішньоекономічних зв'язків, контролюють виконання національних і міжнародних норм, а також сприяють інтеграції економіки в глобальні процеси. У контексті України ці органи функціонують як на загальнодержавному, так і на регіональному рівнях.

Основні функції органів державного управління у сфері МЕД:

- 1. Формування зовнішньоекономічної політики.** Визначення пріоритетів у міжнародній торгівлі, інвестиційній діяльності, а також розробка стратегій розвитку.

- 2. Регулювання експорту та імпорту.** Здійснюється контроль за дотриманням митного, податкового, екологічного законодавства та міжнародних стандартів.

- 3. Захист національних економічних інтересів.** Органи державного управління займаються впровадженням заходів для захисту внутрішнього ринку

від недобросовісної конкуренції, демпінгу чи надмірної залежності від зовнішніх поставок.

4. **Сприяння залученню іноземних інвестицій.** Забезпечується створення сприятливого інвестиційного клімату, включаючи розробку механізмів стимулювання для інвесторів.

5. **Міжнародна співпраця.** Організація участі в міжнародних організаціях (наприклад, СОТ, МВФ, ЄБРР), а також підписання угод про вільну торгівлю чи економічне співробітництво.

Ключові органи державного управління у сфері МЕД в Україні:

1. **Кабінет Міністрів України.** Основний виконавчий орган, який визначає загальні напрями державної політики у сфері МЕД.

2. **Міністерство закордонних справ України (МЗС).** Відіграє провідну роль у встановленні міжнародних економічних відносин через дипломатичні канали.

3. **Державна митна служба України.** Здійснює контроль за переміщенням товарів через митний кордон України, забезпечуючи дотримання міжнародних торгових норм.

4. **Національний банк України (НБУ).** Регулює валютно-фінансову діяльність, встановлює валютні режими, а також здійснює контроль за міжнародними розрахунками.

5. **Державна податкова служба.** Контролює виконання податкового законодавства в міжнародній діяльності, зокрема у сфері трансфертного ціноутворення.

Основні інструменти державного управління:

- нормативно-правові акти (закони, постанови, розпорядження);
- економічні інструменти (тарифи, субсидії, пільги);
- адміністративні механізми (ліцензування, квотування);
- інформаційно-консультативна діяльність (надання даних про ринки, партнерів).

Ефективне функціонування органів державного управління в сфері МЕД сприяє економічному зростанню, залученню іноземного капіталу та зміцненню позицій країни на світовій арені.

3. Цілі й інструменти національного регулювання міжнародної економічної діяльності

Національне регулювання міжнародної економічної діяльності спрямоване на захист національних інтересів, створення сприятливих умов для економічного зростання та забезпечення стабільності в зовнішньоекономічних відносинах. Це

досягається за допомогою визначених цілей і застосування різноманітних інструментів.

Цілі національного регулювання МЕД

1. **Захист національних економічних інтересів.** Забезпечення балансу між потребами внутрішнього ринку та інтеграцією в міжнародну економіку. Це включає захист від демпінгу, надмірного імпорту та зовнішньої залежності.

2. **Стимулювання економічного розвитку.** Підтримка експорту товарів і послуг з високою доданою вартістю. Розвиток конкурентоспроможності національних підприємств.

3. **Забезпечення макроекономічної стабільності.** Контроль за валютними потоками, балансом платежів і зовнішнім боргом для зменшення ризиків економічної кризи.

4. **Залучення іноземних інвестицій.** Створення привабливого інвестиційного клімату, розвиток стратегічних галузей економіки за рахунок іноземного капіталу.

5. **Розвиток міжнародної співпраці.** Участь у міжнародних торгових і фінансових організаціях для інтеграції в глобальну економіку.

6. **Соціальні та екологічні цілі.** Мінімізація негативного впливу міжнародної торгівлі на навколишнє середовище та забезпечення дотримання трудових стандартів.

Інструменти національного регулювання МЕД

Інструменти регулювання поділяються на тарифні та нетарифні, а також на економічні та адміністративні.

1. Тарифні інструменти

• **Митні тарифи.** Імпортні тарифи для захисту внутрішнього ринку. Експортні тарифи для контролю експорту стратегічних ресурсів.

• **Сезонні мита.** Застосовуються для регулювання імпорту або експорту певних товарів у визначені періоди.

2. Нетарифні інструменти

• **Квотування.** Обмеження на обсяги експорту або імпорту певних товарів.

• **Ліцензування.** Видача дозволів на здійснення зовнішньоекономічної діяльності.

• **Антидемпінгові заходи.** Впровадження додаткових податків або обмежень на товари, які продаються за цінами нижчими за собівартість.

• **Технічні бар'єри в торгівлі.** Встановлення стандартів, сертифікації, вимог до якості продукції.

3. Економічні інструменти

• **Субсидії та пільги.** Підтримка національних виробників через податкові пільги, гранти або фінансування експортної діяльності.

- **Кредитування зовнішньоекономічної діяльності.** Надання державою вигідних умов для кредитів, спрямованих на експорт або імпорт.

- **Валютна політика.** Регулювання курсу національної валюти для підтримки експортерів.

4. Адміністративні інструменти

- **Державний контроль та нагляд.** Забезпечення виконання законодавства у сфері МЕД.

- **Участь у міжнародних угодах.** Підписання договорів про вільну торгівлю чи економічне співробітництво.

Національне регулювання міжнародної економічної діяльності забезпечує рівновагу між глобальною інтеграцією та захистом національних інтересів. Поєднання ефективних інструментів і чітких цілей дозволяє країнам досягати стабільного економічного зростання, підвищувати конкурентоспроможність і зміцнювати позиції на міжнародному ринку.

ТЕМА 3. УКРАЇНА У МІЖНАРОДНІЙ ТОРГІВЛІ ТОВАРАМИ ТА ПОСЛУГАМИ

План

1. Система показників оцінювання торгівлі товарами у системі міжнародної економічної діяльності.
2. Загальна характеристика міжнародної торгівлі товарами України, фактори впливу.
3. Система показників оцінювання торгівлі послугами у системі міжнародної економічної діяльності.
4. Загальна характеристика міжнародної торгівлі послугами України, фактори впливу.

1. Система показників оцінювання торгівлі товарами у системі міжнародної економічної діяльності

Протягом досить довгого періоду часу міжнародна торгівля залишається однією з основних форм міжнародної економічної діяльності країн. Здатність країни виробляти товари конкурентоспроможні на світовому ринку є найбільш характерним індикатором ефективності її економічної політики. В Україні, як і в більшості країн світу, експорт і імпорт товарів займає значну частку у міжнародній економічній діяльності.

Відповідно до ст.1 Закону України «Про зовнішньоекономічну діяльність»:

експорт товарів – продаж товарів українськими суб'єктами зовнішньоекономічної діяльності іноземним суб'єктам господарської діяльності

(зокрема з оплатою в негрошовій формі) з вивезенням або без вивезення цих товарів через митний кордон України, включаючи реекспорт товарів;

реекспорт товарів – продаж іноземним суб'єктам господарської діяльності та вивезення за межі України товарів, що були раніше імпортовані на територію України;

імпорт товарів – купівля (зокрема з оплатою в негрошовій формі) українськими суб'єктами зовнішньоекономічної діяльності в іноземних суб'єктів господарської діяльності товарів з ввезенням або без ввезення цих товарів на територію України, включаючи купівлю товарів, призначених для власного споживання установами та організаціями України, розташованими за її межами.

Оцінювання міжнародної торгівлі товарами країн може здійснюватися за допомогою абсолютних і відносних показників, показників структури.

1. Абсолютні показники оцінювання міжнародної торгівлі товарами характеризують обсяги експорту (реекспорту), імпорту (реімпорту) товарів у вартісних та натуральних одиницях вимірювання, обсяг зовнішньоторговельного обороту та торговельного сальдо.

Зовнішньоторговельний оборот (ZTO) є сумою обсягів експорту (E_m) й імпорту товарів (I_m) за певний період часу (найчастіше за рік):

$$ZTO = E_m + I_m$$

Торговельне сальдо (S) визначається, як різниця між обсягом експорту й імпорту товарів за певний період часу (найчастіше за рік):

$$S = E_m - I_m$$

2. Відносні показники характеризують зміну обсягів експорту (імпорту) товарів у часі, включають показники динаміки (темп росту експорту (імпорту) товарів, темп приросту експорту (імпорту) товарів, коефіцієнт покриття імпорту експортом.

Темп росту експорту товарів базисний ($T_{emб}$) розраховується за формулою:

$$T_{emб} = \frac{E_{m1}}{E_{m0}} * 100\%$$

де E_{m1} - обсяг експорту товарів звітного року;

E_{m0} - обсяг експорту товарів базисного року.

Темп росту експорту товарів ланцюговий ($T_{em,l}$) розраховується за формулою:

$$T_{em,l} = \frac{E_{mi,l}}{E_{mi-1}} * 100\%$$

де E_{mi} - обсяг експорту товарів i -го року;

E_{mi-1} - обсяг експорту товарів року, який передує i -му.

Темп приросту експорту товарів базисний ($T_{pr,em,b}$) розраховується за формулою:

$$T_{pr,em,b} = T_{em,b} - 100\%$$

Темп приросту експорту товарів ланцюговий ($T_{pr,em,l}$) розраховується за формулою:

$$T_{pr,em,l} = T_{em,l} - 100\%$$

Темп росту імпорту товарів базисний ($T_{im,b}$) розраховується за формулою:

$$T_{im,b} = \frac{I_{mi}}{I_{m0}} * 100\%,$$

де I_{mi} - обсяг імпорту товарів звітного року;

I_{m0} - обсяг імпорту товарів базисного року.

Темп росту імпорту товарів ланцюговий ($T_{im,l}$) розраховується за формулою:

$$T_{im,l} = \frac{I_{mi}}{I_{mi-1}} * 100\%,$$

де I_{mi} - обсяг експорту товарів i -го року;

I_{mi-1} - обсяг експорту товарів року, який передує i -му.

Темп приросту імпорту товарів базисний ($T_{pr,im,b}$) розраховується за формулою:

$$T_{pr,im,b} = T_{im,b} - 100\%$$

Темп приросту експорту товарів ланцюговий ($T_{pr,im,l}$) розраховується за формулою:

$$T_{pr,im,l} = T_{im,l} - 100\%$$

Коефіцієнт покриття імпорту експортом ($K_{покриття}$) визначається, як співвідношення обсягу експорту товарів до обсягу імпорту товарів за певний період часу:

$$K_{покриття} = \frac{E_m}{I_m}$$

3. **Показники структури** міжнародної торгівлі характеризують експортні та імпорتنі потоки за товарним складом (товарна структура), і географічною спрямованістю (географічна структура).

Частка товарів у експорті ($Ч_{em}$) розраховується за формулою:

$$Ч_{em} = \frac{E_{mj}}{E_m} * 100\%,$$

де E_{mj} - обсяг експорту j -ої групи товарів.

Частка товарів у імпорті ($Ч_{im}$) розраховується за формулою:

$$Ч_{im} = \frac{I_{mj}}{I_m} * 100\%,$$

де I_{mj} - обсяг імпорту j -ої групи товарів.

Частка експорту товарів до певної країни ($Ч_{emk}$) розраховується за формулою:

$$Ч_{emk} = \frac{E_{mg}}{E_m} * 100\%,$$

де E_{mg} - обсяг експорту g -ої країни.

Частка імпорту товарів з певної країни ($Ч_{imk}$) розраховується за формулою:

$$Ч_{imk} = \frac{I_{mg}}{I_m} * 100\%,$$

де I_{mg} - обсяг імпорту з g -ої країни.

2. Загальна характеристика міжнародної торгівлі товарами України, фактори впливу

До недавнього часу головну роль у спеціалізації країн у міжнародній торгівлі відігравали фактори природного та суспільного характеру: економіко-географічне положення, наявність природних ресурсів, клімат, розміри території, чисельність населення (трудова ресурсів). На теперішній час найбільш впливовими факторами є науково-технічні досягнення, рівень інноваційного розвитку.

Характерними рисами міжнародної діяльності України у торгівлі товарами є наступні.

1. У міжнародній торгівлі товарами український експорт представлено досить значною часткою товарів сировинно-, капітало- та матеріаломістких галузей (добувної, металургійної, хімічної галузей, сільського господарства). Слід зазначити, що останні роки у експорті збільшилась частка продукції харчової промисловості, деревини та виробів з неї. Україна є одним з найбільших світових експортерів соняшникової олії, кукурудзи, пшениці, ячменю, меду. Модернізація та усучаснення виробництва у легкій промисловості, дозволяє у майбутньому сподіватися за подальше зростання частки даної групи товарі у експорті.

2. Національна економіка має залежність від імпорту окремих груп товарів (імпорт мінеральних продуктів об'єктивно обумовлений недостатньою ресурсною забезпеченістю України нафтою, природним газом та кам'яним вугіллям; імпорт лікарських засобів обумовлено недостатніми обсягами внутрішнього виробництва ліків: сироваток, вакцин, гормональних препаратів та антибіотиків). Суттєву частку українського імпорту останні десять років займають машини та обладнання, хімічна продукція, автомобілі та транспортні засоби, металопрокат.

3. Значна частка імпоротної складової у собівартості товарів, що експортуються (виробництво продукції харчової промисловості потребує імпорту сировини, яка не виробляється в Україні через кліматичні умови: складні спиртні продукти, чай, кава, пальмова олія, какао; виробництво продукції хімічної галузі потребує імпорту газу, нафти; виробництво металургійної, машинобудівної галузей потребує імпорту наукоємної продукції з високою доданою вартістю).

4. Диверсифікація торгових потоків експорту і імпорту з країн СНД у країни ЄС, Азії і Африки, Америки. Основними торговельними партнерами України виступають ЄС, США, Туреччина, КНР, Індія.

5. Концентрація вітчизняного експорту на товарних групах (продукція сільського господарства, руди, металургійна продукція), які є чутливими до економічних криз, коливань світової кон'юнктури.

6. Низька частка високотехнологічної продукції у товарному експорті України.

3. Система показників оцінювання торгівлі послугами у системі міжнародної економічної діяльності

Сфера послуг відіграє важливу роль у світовій і національних економіках. Процеси глобалізації і регіоналізації сприяють зростанню обсягів послуг і рівню доходів від їх надання, появи і розвитку нових видів послуг (логістичних, комп'ютерних, інформаційних, електронної торгівлі тощо), посиленню конкуренції та зростанню числа зайнятих у цій сфері.

Оцінювання міжнародної торгівлі послугами країн здійснюється, як і у торгівлі товарами за допомогою абсолютних і відносних показників, показників структури.

1. Абсолютні показники оцінювання міжнародної торгівлі послугами характеризують обсяги експорту, імпорту послуг у вартісних та натуральних одиницях вимірювання, обсяг зовнішньоторговельного обороту та торговельного сальдо.

Зовнішньоторговельний оборот (ZTO) є сумою обсягів експорту (E_n) й імпорту послуг (I_n) за певний період часу (найчастіше за рік):

$$ZTO = E_n + I_n$$

Торговельне сальдо (S) визначається, як різниця між обсягом експорту й імпорту послуг за певний період часу (найчастіше за рік):

$$S = E_n - I_n$$

2. Відносні показники характеризують зміну обсягів експорту (імпорту) послуг у часі, включають показники динаміки (темперосту експорту (імпорту) послуг, темперосту приросту експорту (імпорту) послуг, коефіцієнт покриття імпорту експортом.

Темперосту експорту послуг базисний ($T_{en\delta}$) розраховується за формулою:

$$T_{en\delta} = \frac{E_{n1}}{E_{n0}} * 100\%,$$

де E_{n1} - обсяг експорту послуг звітного року;

E_{n0} - обсяг експорту послуг базисного року.

Темперосту експорту послуг ланцюговий ($T_{en\lambda}$) розраховується за формулою:

$$T_{en\lambda} = \frac{E_{ni}}{E_{ni-1}} * 100\%,$$

де E_{ni} - обсяг експорту послуг i -го року;

E_{ni-1} - обсяг експорту послуг року, який передує i -му.

Темперосту приросту експорту послуг базисний ($T_{np\delta}$) розраховується за формулою:

$$T_{пр,эб} = T_{эб} - 100\%$$

Темп приросту експорту послуг ланцюговий ($T_{пр,эл}$) розраховується за формулою:

$$T_{пр,эл} = T_{эбл} - 100\%$$

Темп росту імпорту послуг базисний ($T_{рб}$) розраховується за формулою:

$$T_{рб} = \frac{I_{ні}}{I_{ні0}} * 100\%,$$

де $I_{ні}$ - обсяг імпорту послуг звітного року;

$I_{ні0}$ - обсяг імпорту послуг базисного року.

Темп росту імпорту послуг ланцюговий ($T_{рл}$) розраховується за формулою:

$$T_{рл} = \frac{I_{ні}}{I_{ні-1}} * 100\%,$$

де $I_{ні}$ - обсяг експорту послуг i -го року;

$I_{ні-1}$ - обсяг експорту послуг року, який передує i -му.

Темп приросту імпорту послуг базисний ($T_{пр,іб}$) розраховується за формулою:

$$T_{пр,іб} = T_{іб} - 100\%$$

Темп приросту експорту послуг ланцюговий ($T_{пр,ел}$) розраховується за формулою:

$$T_{пр,ел} = T_{эл} - 100\%$$

Коефіцієнт покриття імпорту експортом ($K_{покриття}$) визначається, як співвідношення обсягу експорту послуг до обсягу імпорту послуг за певний період часу:

$$K_{покриття} = \frac{E_n}{I_n}$$

3. Показники структури міжнародної торгівлі характеризують експортні та імпорتنі потоки за товарним складом (товарна структура), і географічною спрямованістю (географічна структура).

Частка окремої групи послуг у експорті ($Ч_{ej}$) розраховується за формулою:

$$Ч_{ej} = \frac{E_{ej}}{E_n} * 100\%,$$

де E_{ej} - обсяг експорту j -ої групи послуг.

Частка послуг у імпорті ($Ч_{in}$) розраховується за формулою:

$$Ч_{in} = \frac{I_{nj}}{I_n} * 100\%,$$

де I_{nj} - обсяг імпорту j -ої групи послуг.

Частка експорту послуг до певної країни ($Ч_{ek}$) розраховується за формулою:

$$Ч_{ek} = \frac{E_{ng}}{E_n} * 100\%,$$

де E_{ng} - обсяг експорту послуг g -ої країни.

Частка імпорту послуг з певної країни ($Ч_{ik}$) розраховується за формулою:

$$Ч_{ik} = \frac{I_{ng}}{I_n} * 100\%,$$

де I_{ng} - обсяг імпорту послуг з g -ої країни.

4. Загальна характеристика міжнародної торгівлі послугами України, фактори впливу

Інтенсивне зростання сфери послуг у світовому господарстві обумовлене процесами цифровізації економік країн, інтелектуалізації праці, інформатизації

суспільних і виробничих відносин, збільшенням частки експорту і імпорту наукоємних товарів, що потребують супутнього надання послуг (програмне забезпечення, консалтингові, інжинірингові послуги).

Предметом міжнародної торгівлі послугами виступає товар особливого роду, який характеризується специфічними ознаками (рис. 3.1).

Характерні риси експорту-імпорту послуг України

1. До 2019 року у загальному обсязі експорту послуг України транспортні послуги були домінуючими (більше 50%). Це майже у двічі більше значень загальносвітового показника. За даними Світового банку частка транспортних послуг від усього обсягу комерційних послуг у світі з 2013 р. по 2018 р. не перевищувала 21,5% (2013 р.).

Рис. 3.1. Специфічні ознаки послуги, як предмету торгівлі

Як і за загальносвітовою тенденцією, в Україні частка транспортних послуг у загальному обсязі експорту послуг зменшується (у світі частка транспортних послуг у 2018 р. знизилась до 19,3%). За даними Державної служби статистики України частка транспортних послуг в імпорті послуг майже у двічі менша ніж у експорті. Позитивною рисою є поступове зменшення їх частки: 43,3% у 2020 р., 36,5% у 2021 р. і 32,3% у 2022 р.

2. Загальна частка фінансових послуг і послуг зі страхування у вітчизняному експорті послуг не перевищувала 3% за період з 2013–2021рр., це майже у тричі менше загальносвітового показника. За даними Світового банку аналогічний загальносвітовий показник у цей період коливався у діапазоні 8,5–8,8%.

3. Частка послуг пов'язаних з подорожами у загальному обсязі імпорту послуг України значно перевищує аналогічний показник у експорті. Максимальна частка у експорті 3,6% спостерігалась у 2013 р., що було обумовлено зростанням популярності нашої країни після Євро-2012. Максимальна частка у імпорті – 20,5% у 2021 р., що було пов'язано із частковим знанням обмежень після пандемії COVID-19.

4. За даними Світового Банку комп'ютерні та комунікаційні послуги від загальносвітового обсягу експорту послуг у період 2013–2018 рр. займають досить суттєву частку, яка демонструє тенденцію зростання. З 2013 р. по 2018 р. частка комп'ютерних та комунікаційних послуг в цілому у світі збільшилась з 43,4% до 45,7%. Щодо України, то у частка у експорті послуг у сфері телекомунікації, комп'ютерних та інформаційних послуг перевищує аналогічний показник імпорту, але відстає від значень загальносвітового показника. Позитивною рисою останніх років є стабільне зростання частки даних послуг у обсязі експорту: 26,5 % у 2020 р., 31,6 % у 2021 р., 40,5 % у 2022 р.

Основні фактори впливу на структурну модель участі України у міжнародній торгівлі послугами.

1. Інтенсивний розвиток інформаційно-комунікаційних технологій в Україні дозволяють посилити вітчизняні конкурентні позиції на міжнародному ринку комп'ютерних і інформаційних послуг. Країна стала привабливим напрямом для іноземних інвесторів, що сприяє розвитку експорту послуг в ІТ сфері. Найбільшими партнерами України у сфері ІТ- експорту є США, Велика Британія, Німеччина та Канада. З кожним роком конкурентоспроможність вітчизняного ІТ-сектору на світовому ринку зростає. Українські компанії надають послуги у сферах програмування, розробки програмного забезпечення, тестування, аналізу даних.

2. Лібералізація у сфері телекомунікаційних, фінансових, страхових, освітніх, туристичних, консультаційних, транспортних послуг сприяє посиленню конкуренції на вітчизняному ринку і підвищенню якості послуг.

3. Наявність рекреаційно-туристичних ресурсів (за умови розвитку відповідної інфраструктури) дозволяють збільшити частку послуг пов'язаних з подорожами у загальному обсязі експорту послуг країни. Україна має потенціал для розвитку туризму, зокрема культурного та екологічного.

4. Географічне розташування країни сприяє розвитку транспортних та логістичних послуг. Українські компанії надають послуги у сферах логістики, перевезення вантажів та пасажирів всіма існуючими видами транспорту.

5. Перешкоджає розвитку міжнародної торгівлі послуг України: недостатній розвиток наукоємних секторів економіки, брак власних коштів у суб'єктах господарювання на переобладнання технічної бази, створення або придбання нових основних фондів; недостатня підтримка держави для розвитку інноваційних проєктів.

ТЕМА 4. МІЖНАРОДНІ ІНВЕСТИЦІЙНІ, ВАЛЮТНО-КРЕДИТНІ ВІДНОСИНИ УКРАЇНИ

План

1. Сучасні особливості міжнародного інвестиційного процесу.
2. Міжнародні валютно-фінансові інструменти в моделі відкритої економіки.
3. Ризики макроекономічної дестабілізації через відкритість фінансово-монетарної та інвестиційної сфери.
4. Ситуація із зовнішньою заборгованістю України.

1. Сучасні особливості міжнародного інвестиційного процесу

Міжнародний інвестиційний процес відіграє важливу роль у глобальній економіці, сприяючи економічному розвитку, розширенню виробничих потужностей та інтеграції країн у світову економіку. У сучасних умовах він має ряд специфічних особливостей, які формуються під впливом глобалізації, цифровізації, геополітичних змін та нових викликів, таких як зміна клімату.

Ключові особливості міжнародного інвестиційного процесу

1. Зростання ролі прямих іноземних інвестицій (ПІІ). ПІІ залишаються основною формою міжнародного інвестування. Вони забезпечують: передачу технологій і ноу-хау; створення нових робочих місць; стимулювання розвитку інфраструктури. Особливо помітне збільшення ПІІ в країнах, що розвиваються, таких як Індія, В'єтнам, Бразилія.

2. Посилення цифровізації інвестиційного процесу. Цифрова трансформація стимулює нові інвестиційні можливості: розвиток цифрових платформ і стартапів; інвестиції у фінтех, штучний інтелект, блокчейн та інші високотехнологічні сектори. Цифровізація також сприяє створенню віртуальних фінансових ринків і полегшує доступ до капіталу.

3. Фокус на сталий розвиток. Інвестиції все частіше орієнтуються на досягнення Цілей сталого розвитку (ЦСР), включаючи: екологічно чисті технології; відновлювану енергетику; соціально відповідальні проєкти. Сталий

розвиток стає важливим критерієм для інвесторів. Наприклад, інвестиції у «зелену» енергетику швидко зростають.

4. Диверсифікація джерел інвестицій. Класичні джерела, такі як США та країни ЄС, поступово втрачають монополію на інвестиції. Азійські країни, особливо Китай та Індія, стають значними інвесторами. Нові ринки, такі як країни Африки, залучають більше капіталу завдяки своїм природним ресурсам і зростаючому споживчому ринку.

5. Інституціоналізація інвестиційного процесу. Значна частка інвестицій надходить від інституційних інвесторів: пенсійних фондів, страхових компаній, інвестиційних фондів. Збільшується роль суверенних фондів багатства (наприклад, Норвезького урядового пенсійного фонду).

6. Зростання впливу геополітики. Санкції, торговельні війни та політична нестабільність змінюють напрямки інвестиційних потоків. Наприклад, війна в Україні спричинила зниження інвестицій у країни Східної Європи, але одночасно стимулювала інвестиції в оборонний сектор та відновлювану енергетику.

7. Використання нових фінансових інструментів. Сучасний інвестиційний процес характеризується розвитком альтернативних фінансових інструментів: венчурний капітал для підтримки інноваційних стартапів; краудфандинг для фінансування малих і середніх проєктів; токенизація активів через технології блокчейну.

8. Регіональні особливості інвестицій

Країни, що розвиваються: спостерігається активний приплив капіталу у виробництво, інфраструктуру та енергетику.

Розвинені країни: значний фокус на інноваціях, високотехнологічних галузях і цифровій економіці.

Україна: перспективи пов'язані із залученням інвестицій у відбудову після війни, розвиток сільського господарства, IT-сектору та інфраструктури.

9. Вплив глобальних криз. Пандемія COVID-19: зниження обсягів інвестицій у 2020 році та перефокусування на медицину й фармацевтику.

Кліматичні зміни: стимулювання інвестицій у низьковуглецеві технології.

Енергетична криза: зростання капіталовкладень у відновлювану енергетику.

Сучасний міжнародний інвестиційний процес є багатовекторним, із значним впливом нових технологій, геополітики та екологічних викликів. Для країн, що розвиваються, зокрема для України, залучення інвестицій є ключовим фактором економічного відновлення та зростання, особливо у високотехнологічних галузях і стійкій енергетиці.

2. Міжнародні валютно-фінансові інструменти в моделі відкритої економіки

Міжнародні валютно-фінансові інструменти є ключовими елементами функціонування відкритої економіки, сприяючи регулюванню валютних

відносин, забезпеченню міжнародних розрахунків, стабільності фінансових систем та інтеграції країн у глобальну економіку. Відкрита економіка передбачає активну участь країни в міжнародній торгівлі, інвестиціях та фінансових операціях, що потребує ефективного використання цих інструментів.

Основні міжнародні валютно-фінансові інструменти

1. Валютний курс

Валютний курс є одним із ключових інструментів, що визначає співвідношення між національною валютою та іноземними валютами. Його роль у відкритій економіці: регулювання цін на імпортовані та експортовані товари; вплив на конкурентоспроможність національної продукції; забезпечення умов для міжнародних розрахунків.

Типи валютних курсів:

- **Фіксований курс:** встановлюється державою або центральним банком.
- **Плаваючий курс:** визначається ринковими механізмами попиту та пропозиції.
- **Керована плаваюча система:** поєднання ринкових і регуляторних механізмів.

2. Валютні резерви

Це запаси іноземної валюти, золота та інших активів, що знаходяться в розпорядженні центрального банку. Використовуються для: підтримки стабільності національної валюти; покриття дефіциту платіжного балансу; виконання зобов'язань у міжнародних розрахунках.

3. Валютні інтервенції

Операції центрального банку з купівлі-продажу іноземної валюти для впливу на курс національної валюти. Застосовуються для: запобігання надмірним коливанням курсу; стабілізації фінансових ринків; підтримки економічної політики уряду.

4. Міжнародні кредити

Це позики, що надаються державами, міжнародними організаціями чи приватними кредиторами. Вони відіграють важливу роль у фінансуванні зовнішньої торгівлі, інфраструктурних проєктів та стабілізації економіки.

Типи міжнародних кредитів: короткострокові (до 1 року); середньострокові (1-5 років); довгострокові (понад 5 років).

5. Міжнародні розрахункові системи

Система міжнародних платежів забезпечує проведення трансакцій між країнами. Основними формами є:

Акредитиви: забезпечують гарантії виконання зобов'язань покупцем і продавцем.

Інкасо: посередництво банку у передачі документів між продавцем і покупцем.

Банківські перекази: прямі платежі між банківськими рахунками.

6. Фінансові деривативи

Інструменти, вартість яких залежить від базового активу, наприклад, валют, товарів або процентних ставок. До них належать:

Ф'ючерси: угоди про купівлю або продаж активу в майбутньому за фіксованою ціною.

Опціони: надають право (але не обов'язок) купувати або продавати активи.

Свопи: обмін фінансовими потоками, наприклад, валютними чи процентними.

7. Міжнародні організації

Ключову роль у валютно-фінансовій системі відіграють міжнародні організації:

Міжнародний валютний фонд (МВФ): підтримує стабільність глобальної валютної системи, надає кредити для вирішення фінансових криз.

Світовий банк: фінансує проекти розвитку.

Банк міжнародних розрахунків (БМР): забезпечує співпрацю центральних банків.

8. Ринки капіталу

Глобальні фінансові ринки надають можливість країнам та компаніям залучати інвестиції. Основними сегментами є:

Фондові ринки: торгівля акціями та облігаціями.

Ринки облігацій: фінансування довгострокових проєктів.

Ринки валют: торгівля іноземними валютами для хеджування ризиків.

Роль міжнародних валютно-фінансових інструментів у відкритій економіці

1. **Регулювання міжнародної торгівлі:** забезпечення стабільності цін на товари та послуги.

2. **Залучення інвестицій:** створення умов для ефективного руху капіталу.

3. **Стабілізація економіки:** допомога в подоланні фінансових криз.

4. **Підтримка конкурентоспроможності:** регулювання валютного курсу для стимулювання експорту.

Міжнародні валютно-фінансові інструменти є основою функціонування відкритої економіки, сприяючи розвитку міжнародної торгівлі, залученню інвестицій та підтримці економічної стабільності. Їх ефективне використання дозволяє країнам адаптуватися до змін у глобальному економічному середовищі та забезпечувати стійке економічне зростання.

3. Ризики макроекономічної дестабілізації через відкритість фінансово-монетарної та інвестиційної сфери

Відкритість фінансово-монетарної та інвестиційної сфер є важливим елементом інтеграції національної економіки у глобальний економічний простір. Однак ця відкритість супроводжується ризиками, які можуть призвести до макроекономічної дестабілізації, зокрема підвищення волатильності валютного курсу, відпливу капіталу, інфляційного тиску та фінансових криз.

Основні ризики макроекономічної дестабілізації

1. Валютні ризики. Відкритість фінансово-монетарної сфери робить країну вразливою до коливань валютного курсу. Основні загрози: різкі коливання валютного курсу, що ускладнюють зовнішньоекономічну діяльність; девальвація національної валюти, яка призводить до подорожчання імпортованих товарів і зростання інфляції; спекулятивні атаки на валюту, що можуть виникати через недостатні резерви центрального банку.

2. Відплив капіталу. Висока мобільність капіталу у відкритій економіці створює ризик його швидкого відпливу з країни. Це може бути викликано: змінами у міжнародних ринкових умовах (зростання процентних ставок у розвинених країнах, як-от у США); політичною нестабільністю, що підвищує ризики для інвесторів; економічними кризами, які знижують довіру до національної економіки. Різкий відплив капіталу призводить до дефіциту платіжного балансу, знецінення валюти та скорочення інвестицій.

3. Інфляційний тиск. Відкритість фінансових ринків може спричинити посилення інфляції через: зростання цін на імпортовані товари у разі девальвації; приплив спекулятивного капіталу, що створює надлишкову ліквідність у фінансовій системі. Інфляція негативно впливає на реальні доходи населення, купівельну спроможність і внутрішній попит.

4. Спекулятивні бульбашки. Відкриті фінансові ринки та відсутність достатнього регулювання можуть сприяти виникненню спекулятивних бульбашок, особливо на ринках: нерухомості; акцій; валют. Їх обвал може спричинити масові втрати капіталу, банкрутства компаній і банків, що дестабілізує економіку.

5. Фінансова залежність. Висока залежність від іноземних інвестицій може зробити економіку вразливою до: зміни умов кредитування на міжнародних ринках; різкого зниження інвестиційних потоків у разі економічної чи політичної нестабільності. Країни з великим зовнішнім боргом ризикують потрапити у стан боргової кризи.

6. Ризик імпорту фінансових криз. Відкритість фінансової системи сприяє поширенню фінансових криз між країнами. Наприклад:

- Фінансова криза 2008 року, яка розпочалася у США, швидко поширилася на інші країни через глобальні фінансові ринки.

- Європейська боргова криза, що вплинула на країни з високим рівнем інтеграції у європейські ринки.

7. Геополітичні ризики. Відкритість інвестиційної сфери робить економіку вразливою до: санкцій; торговельних війн; політичної ізоляції, що обмежує доступ до зовнішніх ринків капіталу.

Шляхи мінімізації ризиків

1. Ефективне валютне регулювання. Формування достатніх золотовалютних резервів. Використання інструментів валютних інтервенцій для стабілізації курсу.

2. Диверсифікація джерел капіталу. Залучення інвестицій з різних країн для зниження залежності від одного ринку. Розвиток внутрішніх джерел фінансування (інституційні інвестори, внутрішні заощадження).

3. Регулювання спекулятивного капіталу. Обмеження короткострокових фінансових потоків, які не створюють реальної доданої вартості. Впровадження податків на спекулятивні операції (наприклад, податок Тобіна. *Податок Тобіна (англ. Tobin tax) — податку спот-операції з іноземною валютою, запропонований нобелівським лауреатом Джеймсом Тобіном 1978 року як засіб контролю за міграцією капіталу, «зниження надмірної ефективності» на валютних ринках і зменшення коливань над ринком цінних паперів*).

4. Підтримка макроекономічної стабільності. Контроль рівня інфляції через монетарну політику. Зниження дефіциту бюджету та платіжного балансу.

5. Укріплення фінансової системи. Посилення регулювання банківського сектора та фінансових ринків. Підвищення прозорості та відповідальності учасників ринку.

6. Інтеграція у міжнародні фінансові організації. Використання підтримки Міжнародного валютного фонду та Світового банку для стабілізації економіки. Участь у регіональних ініціативах для спільного вирішення фінансових проблем. Відкритість фінансово-монетарної та інвестиційної сфер створює як значні можливості для економічного зростання, так і ризики макроекономічної дестабілізації. Ефективне регулювання та стратегічний підхід до управління ризиками дозволяють країнам мінімізувати негативні наслідки та забезпечити стабільність економічного розвитку.

4. Ситуація із зовнішньою заборгованістю України

Станом на січень 2025 року зовнішня заборгованість України продовжує зростати, що викликає занепокоєння щодо фінансової стійкості країни. За даними Міністерства фінансів України, на 30 листопада 2024 року сукупний державний та гарантований державою борг становив 6,644 трлн грн, з яких 4,770

трлн грн (71,8%) припадало на зовнішній борг, а 1,874 трлн грн (28,2%) — на внутрішній. [Індекс Мінфін](#)

Міжнародний валютний фонд (МВФ) прогнозує, що у 2025 році державний борг України вперше перевищить 100% валового внутрішнього продукту (ВВП). Зокрема, очікується, що цей показник досягне 106,6% ВВП у 2025 році та 107,6% у 2026 році, з подальшим зниженням до 102,6% у 2027 році. [Укрінформ](#)

Зростання боргового навантаження пов'язане з необхідністю фінансування витрат на безпеку та оборону в умовах триваючого військового конфлікту. У державному бюджеті на 2025 рік передбачено спрямування 26,3% ВВП на ці потреби, що становить 2,23 трлн грн, на 47,6 млрд грн більше порівняно з уточненим планом 2024 року. [Міністерство Фінансів України](#)

Обслуговування державного боргу також потребує значних ресурсів. У 2025 році платежі на обслуговування боргу прогнозуються на рівні 480,8 млрд грн, з яких 277,3 млрд грн припадає на внутрішній борг, а 203,5 млрд грн — на зовнішній. [24 Канал](#)

Зростання державного боргу до 92% ВВП у 2024 році, порівняно з 84% у 2023 році, свідчить про посилення боргового навантаження на економіку країни. [Forbes.ua](#)

Таким чином, сучасна ситуація із зовнішньою заборгованістю України характеризується значним зростанням боргового навантаження, що потребує зваженої фінансової політики та ефективного управління боргом для забезпечення макроекономічної стабільності.

ТЕМА 5. УКРАЇНА НА СВІТОВОМУ РИНКУ ПРАЦІ ТА МІЖНАРОДНА ТРУДОВА МІГРАЦІЯ

План

1. Міжнародна міграція робочої сили: сучасні тенденції
2. Міграційна політика України
3. Вплив міжнародної міграції на соціально-економічний розвиток країни
4. Міграція в долі українського та інших народів

1. Міжнародна міграція робочої сили: сучасні тенденції

Міжнародна міграція робочої сили має значний вплив на розвиток національних і світової економік. В умовах глобалізації та регіоналізації процеси міграції робочої сили набувають ще більшого поширення.

Міжнародна міграція поділяється на: 1) міжнародну трудову міграцію; 2) міжнародну переселенську міграцію. Як правило, міжнародна трудова міграція,

на відміну від переселенської, передбачає збереження зв'язку мігранта зі своєю батьківщиною.

За напрямом переміщення міжнародна міграція робочої сили поділяється на:
еміграцію робочої сили – виїзд робочої сили з однієї країни в іншу;
імміграцію робочої сили – в'їзд робочої сили до приймаючої країни;
рееміграцію – повернення робочої сили в країну еміграції (на батьківщину).

Причини міжнародної міграції робочої сили на сучасному етапі:

- 1) відмінності у рівні життя населення, доходів та продуктивності праці;
- 2) відмінності у рівнях зайнятості та безробіття, структурі попиту та пропозиції робочої сили;
- 3) відмінності у темпах накопичення капіталу, його концентрації, транснаціоналізація виробництва;
- 4) розвиток та зниження вартості транспортного сполучення і комунікацій;
- 5) демографічні особливості країн вибуття та прибуття (статеві-вікова структура населення та його чисельність);
- 6) політичне, правове, екологічне та етнічно-культурне становище країн;
- 7) причини особистого характеру.

Характерні риси сучасної міграції робочої сили:

- домінування економічних мотивів, що спонукають до міграції, над неекономічними;
- зростання з кожним роком обсягів міграції робочої сили;
- зростання попиту на висококваліфіковані кадри, обумовлене процесами четвертої промислової революції;
- збільшення кількості країн з наявністю двох напрямів міграційних потоків, країна одночасно виступає і донором трудових ресурсів, і реципієнтом (наприклад, Польща, Словаччина, Чехія, Угорщина та ін.);
- збільшення кількості країн, які виступають активними учасниками міжнародних міграційних процесів;
- зростання обсягів нелегальної міграції робочої сили;
- посилення міжнародного і національного регулювання трудової міграції.

На сьогоднішній день сформувалися наступні напрями міжнародної міграції робочої сили:

- міграція з країн, що розвиваються, до промислово розвинутих країн;
- міграція в межах промислово розвинутих країн;
- міграція робочої сили між країнами, що розвиваються;
- міграція висококваліфікованих фахівців з промислово розвинутих країн до країн, що розвиваються;

- міграція з колишніх соціалістичних країн до розвинутих країн;
- міграція робочої сили в межах колишнього пострадянського простору.

Україна є країною, яка має значний потенціал для експорту робочої сили. Багато українців виїжджали до 2022 року за кордон працювати, зокрема до країн Європейського Союзу.

За даними Міністерства соціальної політики України, у 2020-2022 рр. за кордоном працювало близько 5 мільйонів українців. Однак, така міграція робочої сили має низку нагальних проблем, на які варто реагувати. Багато українців виїжджали за кордон через низький рівень зарплат та відсутність можливостей для кар'єрного зросту в Україні. Цей процес прийняв масовий характер після початку війни на території України. Це призводить до втрати талановитих фахівців та зниження конкурентоспроможності країни.

У 20-х роках XXI ст можна виділити такі проблеми, що пов'язані з процесом міжнародної міграції:

1. Нерівномірний розподіл мігрантів: Багато мігрантів збираються в країнах з високим рівнем життя, що може призвести до перевантаження місцевих інфраструктур та соціальних служб.

2. Нелегальна міграція: Багато мігрантів виїжджають з країн з низьким рівнем життя через економічні труднощі. Нелегальна міграція може призвести до зростання кримінальності та порушення прав людини.

3. Недостатність законодавства: Багато країн не мають достатнього законодавства, що регулює міграцію та захищає права мігрантів.

До шляхів розв'язання проблем пов'язаних з процесами міжнародної міграції можна включати:

1. Розвиток економіки: Зменшення економічних труднощів у країнах походження може зменшити потребу у міграції.

2. Законодавче регулювання: Розробка законодавства, що захищає права мігрантів та регулює міграцію, може зменшити нелегальну міграцію та забезпечити безпеку мігрантам.

3. Сприяння інтеграції: Програми сприяння інтеграції мігрантів у місцеві спільноти можуть забезпечити їм доступ до освіти, роботи та інших соціальних послуг.

Для розв'язання проблем спричинених міграцією робочої сили в Україні можуть бути запроваджені такі заходи:

1. Збільшення зарплат та покращення умов праці в Україні.

2. Розвиток освіти та підтримка молодих спеціалістів.

3. Створення сприятливих умов для бізнесу та інвестицій, що дозволить створювати нові робочі місця в Україні.

4. Розробка програм інтеграції для повернення українських емігрантів на батьківщину та забезпечення їм можливостей для розвитку кар'єри в Україні.

2. Міграційна політика України

Трудова міграція в Україні періоду з 2010 по 2019 р. суттєво вплинула на соціально-економічну ситуацію в країні. Масштаб цього впливу країна тільки починає відчувати, але вже можна оцінити негативні наслідки та зрозуміти, що без належного удосконалення економічної, податкової та соціальної політики все це загрожуватиме значними проблемами та дисбалансом для країни у недалекому майбутньому. Міграційна політика - це система заходів, розроблених і впроваджених урядом країни з урахуванням особливостей сучасного етапі розвитку міжнародної економіки, виклики і загрози міграційних процесів.

Необхідність державної міграційної політики обумовлена, з одного боку, мінімізацією негативних наслідків міграції (наприклад, еміграцією населення працездатного віку), з іншого – для використання позитивного потенціалу цього процесу в інтересах розвитку держави.

Суб'єктами розробки й реалізації державної міграційної політики України є: Президент України, Верховна Рада України, Кабінет Міністрів України, Державна міграційна служба України, Міністерство закордонних справ України, Служба безпеки України, Прикордонна служба України, Міністерство внутрішніх справ України, Міністерство соціальної політики України, Міністерство з реінтеграції тимчасово окупованих територій України, Міністерство економіки України, органи місцевого самоврядування.

Державна міграційна служба України як центральний орган виконавчої влади, відповідно до Положення «Про Державну міграційну службу України», виконує наступні завдання:

1) узагальнення практики застосування законодавства з питань, що належать до її компетенції, розроблення пропозицій щодо вдосконалення законодавчих актів, актів Президента України, Кабінету Міністрів України, нормативно-правових актів міністерств та їхнє подання в установленому порядку подає Міністру для погодження і внесення в установленому порядку на розгляд Кабінету Міністрів України;

2) аналіз міграційної ситуації в Україні, проблем біженців та інших категорій мігрантів, розроблення поточних та довгострокових прогнозів із зазначених питань;

3) здійснення у межах компетенції провадження з питань прийняття/припинення громадянства України та подання відповідних документів на розгляд Комісії при Президентові України з питань громадянства, а також забезпечення виконання рішень Президента України з питань громадянства;

4) ухвалення відповідно до законодавства рішення про встановлення належності до громадянства України, оформлення набуття громадянства України та про їхнє скасування;

5) підготовка пропозицій щодо визначення квоти імміграції на календарний рік;

6) ухвалення рішення про надання дозволу на імміграцію, відмову в його наданні та скасування такого дозволу;

7) участь у межах, визначених законодавством, у вирішенні питань трудової міграції та питань, пов'язаних із навчанням в Україні іноземців та осіб без громадянства;

8) оформлення і видача іноземцям та особам без громадянства запрошень для в'їзду в Україну, документів для тимчасового перебування або постійного проживання в Україні, а також виїзду за її межі, студентських квитків студентам із числа іноземців та осіб без громадянства, вилучення цих документів і проставлення в тих документах, що посвідчують особу іноземців та осіб без громадянства, позначки про заборону в'їзду в Україну в передбачених законодавством випадках;

9) ухвалення рішення про зменшення строку перебування іноземців та осіб без громадянства в Україні, видворення, у т. ч. у примусовому порядку, іноземців та осіб без громадянства з України, заборону в'їзду в Україну іноземців та осіб без громадянства, здійснення заходів, пов'язаних з видворенням іноземців та осіб без громадянства з України;

10) оформлення і видача громадянам України, які постійно проживають в Україні, документів, що посвідчують особу та підтверджують громадянство, затримання видачі та вилучення цих документів у передбачених законодавством випадках;

11) ідентифікація громадян України, які втратили документи, що посвідчують особу;

12) ухвалення рішення про надання, втрату, позбавлення і скасування статусу біженця та інших форм захисту в Україні;

13) здійснення у межах компетенції заходів зі сприяння реалізації прав біженців та інших категорій мігрантів;

14) оформлення і видача посвідчення біженця, посвідчення особи, якій надано інші форми захисту в Україні, а також інших документів, передбачених вітчизняним законодавством для даних категорій осіб;

15) забезпечення функціонування пунктів тимчасового розміщення біженців та пунктів тимчасового перебування іноземців та осіб без громадянства, які незаконно перебувають в Україні тощо.

Міністерство соціальної політики України є головним (провідним) органом у системі центральних органів виконавчої влади із забезпечення

реалізації державної політики у сфері зайнятості, соціального захисту населення, соціального страхування, оплати, нормування та стимулювання праці, охорони й умов праці, пенсійного забезпечення, соціального обслуговування населення, соціально-трудових відносин, трудової міграції.

Міністерство з питань реінтеграції тимчасово окупованих територій України є головним органом у системі центральних органів виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізує державну політику з питань тимчасово окупованих територій у Донецькій та Луганській областях та тимчасово окупованої території Автономної Республіки Крим і м. Севастополя.

З початку повномасштабного вторгнення РФ основна місія Мінреінтеграції полягає у гуманітарному реагуванні на проблеми людей, які постраждали через війну. Насамперед йдеться про внутрішньо переміщених осіб і мешканців прифронтових територій.

Новою тенденцією у розвитку державної міграційної політики за наближення її до вимог ЄС є схвалення Стратегії державної міграційної політики України на період до 2025 року за розпорядженням Кабінету Міністрів України № 482-р від 12 липня 2017 р. Розпорядженням Кабінету Міністрів України № 602-р від 29.08.2018 р. затверджено План заходів на 2018-2021 роки щодо реалізації Стратегії державної міграційної політики України на період до 2025 року.

3. Вплив міжнародної міграції на соціально-економічний розвиток країни

За даними Державної служби статистики України, у 2021 році з України емігрувало 54,6 тис. осіб, що на 8,5% менше, ніж у 2020 році.

Найбільш популярними країнами для еміграції з України є Польща, Чехія, Німеччина та США.

У той же час, за даними Міністерства закордонних справ України, у 2021 році до України прибуло 4,9 тис. осіб на постійне проживання, що на 53% менше, ніж у 2020 році. В Україні спостерігається негативний баланс міграції, коли кількість емігрантів перевищує кількість іммігрантів. Це може мати негативні наслідки для економіки та соціальної сфери країни.

Прогнозувати майбутнє у галузі міжнародної міграції завжди складно, оскільки воно залежить від багатьох факторів, таких як економічна ситуація в країні, політична стабільність, конфлікти, катастрофи тощо.

Однак, можна виділити деякі можливі сценарії.

Сценарій 1 можна очікувати зменшення еміграції з України в наступні 5 років. Основним фактором цього має бути покращення економічної ситуації в країні та зростання оплати праці.

Сценарій 2 розвиток інфраструктури та соціальної сфери, що має зменшити мотивацію для еміграції.

Сценарій 3 можливе збільшення кількості іммігрантів з країн Європейського Союзу, оскільки Україна прагне залучити іноземних інвесторів та фахівців.

Загалом, майбутнє України в галузі міжнародної міграції залежить від багатьох факторів, але покращення економічної та соціальної ситуації в країні може сприяти зменшенню еміграції та збільшенню імміграції.

Фактори еміграції: низький рівень зарплат, відсутність можливостей для кар'єрного зросту, політична та економічна нестабільність, конфлікти на території країни.

Наслідки еміграції: втрата талановитих фахівців, зниження конкурентоспроможності країни, економічні втрати через втрату робочої сили та зменшення споживчого попиту.

Фактори імміграції: високий рівень зарплат, можливості для кар'єрного зросту, стабільність та безпека, родинні зв'язки, популярність країни серед іммігрантів.

Наслідки імміграції: збагачення культурного та економічного життя країни, збільшення чисельності населення та робочої сили, збільшення споживчого попиту.

Отже, міжнародна міграція може мати як позитивні, так і негативні наслідки для соціально-економічного розвитку країни, тому важливо забезпечити ефективне управління міграційним процесом та інтеграцію мігрантів в країну-отримувач.

Позитивні наслідки:

1. Збільшення робочої сили: Мігранти можуть стати джерелом додаткової робочої сили для країни-отримувача, що може привести до зростання виробництва та економічного зростання.

2. Збільшення ринку споживання: Мігранти можуть стати новими споживачами товарів та послуг, що може привести до збільшення ринку споживання в країні-отримувачі.

3. Збільшення культурної різноманітності: Мігранти можуть принести з собою свої культурні традиції та звичаї, що може збагатити культурне життя країни-отримувача.

Негативні наслідки:

1. Напруження на ринку праці: Мігранти можуть конкурувати з місцевими жителями на ринку праці, що може призвести до зменшення зарплат та збільшення безробіття.

2. Збільшення соціальної напруженості: Мігранти можуть стати об'єктом дискримінації та насильства, що може призвести до збільшення соціальної напруженості в країні-отримувачі.

3. Збільшення навантаження на інфраструктуру: Збільшення кількості мігрантів може призвести до збільшення навантаження на інфраструктуру, таку як транспортна система та житловий фонд.

4. Міграція в долі українського та інших народів

Міжнародна міграція робочої сили — це процес переміщення людей через національні кордони з метою працевлаштування. Вона є невід'ємною частиною глобалізації та має значний вплив на економіки країн, які є донорами та реципієнтами трудових мігрантів. Цей процес зумовлений економічними, соціальними, політичними й демографічними факторами, серед яких основними є рівень життя, можливість отримати вищу заробітну плату, професійний розвиток та економічна стабільність.

Міграція робочої сили в історії України

Україна має довгу історію трудової міграції, яка зумовлена як економічними викликами, так і політичними подіями. Ще з кінця XIX століття українці масово емігрували до країн Північної та Південної Америки, зокрема до Канади, США, Аргентини й Бразилії. Цей процес був пов'язаний із бідністю, відсутністю землі та перспектив у межах тодішньої Російської імперії та Австро-Угорщини.

У XX столітті, особливо після Другої світової війни, міграція мала різні форми: примусову (переселення в СРСР), політичну (еміграція через переслідування) та економічну (пошук роботи за кордоном).

З кінця 1990-х років і до сьогодні трудова міграція стала ключовим явищем в Україні. Через економічну нестабільність, низький рівень заробітної плати та безробіття мільйони українців виїхали на заробітки до країн Європейського Союзу (Польща, Італія, Чехія, Німеччина) та інших держав.

Міграція в долі інших народів

Міжнародна міграція є універсальним явищем, яке охоплює майже всі народи світу. Наприклад: **Мексика** — один із найбільших постачальників трудових мігрантів до США, зокрема у сільськогосподарській та будівельній сферах. **Індія** — значний експорт робочої сили в галузях ІТ та медицини до країн Заходу. **Країни Східної Європи** (зокрема Польща, Румунія) — подібно до України, стикаються з масовим відтоком робочої сили в інші країни ЄС.

Виклики та переваги міграції

Міграція робочої сили має як позитивні, так і негативні наслідки:

• **Переваги для країни-реципієнта:** поповнення робочої сили, економічний розвиток, зростання культурного різноманіття.

• **Переваги для мігрантів:** вищий рівень доходу, професійний досвід, можливість допомоги родинам через грошові перекази.

• **Негативні наслідки для країни-донору:** демографічна криза, «витік мізків», скорочення робочої сили всередині країни.

Україна: перспективи та виклики

Для України трудова міграція є водночас викликом і можливістю. Грошові перекази мігрантів становлять значну частину ВВП країни. Проте відтік кваліфікованих працівників загрожує економічному розвитку. Тому необхідно розробляти стратегії повернення трудових мігрантів, створювати умови для розвитку економіки всередині країни й залучати інвестиції в освіту та технології.

ТЕМА 6. МІЖНАРОДНИЙ ТРАНСФЕР ТЕХНОЛОГІЙ ТА ІННОВАЦІЙНА ПОЛІТИКА В СИСТЕМІ ПРІОРИТЕТІВ МІЖНАРОДНОЇ ЕКОНОМІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

План

1. Міжнародний рух технологій: предмет і сучасні тенденції.
2. Інструменти науково-технологічного регулювання у відкритій економіці.
3. Інформатизація як визначальний фактор моделі міжнародного співробітництва.
4. Технополіси в стратегії розвитку відкритої економіки.
5. Макроекономічна політика України в контексті сучасного НТП.

1. Міжнародний рух технологій: предмет і сучасні тенденції

Міжнародний рух технологій – це процес передачі, обміну та поширення технологій між країнами, регіонами та міжнародними організаціями. Він охоплює трансфер знань, інновацій, обладнання, методів виробництва, програмного забезпечення та інших технологічних досягнень, що сприяють економічному, соціальному та науково-технічному прогресу.

Предмет міжнародного руху технологій

Предметом міжнародного руху технологій є технологічні знання та інновації, які можуть включати:

1. **Патенти** – офіційно зареєстровані права на використання винаходів.
2. **Ліцензії** – право на використання технологій, надане однією стороною іншій.
3. **Технологічне обладнання** – машини, устаткування, засоби автоматизації, що втілюють інновації.

4. **Науково-дослідницькі результати** – відкриття, розробки, що можуть бути впроваджені у виробництво.

5. **Програмне забезпечення** – цифрові інструменти, алгоритми, системи штучного інтелекту.

6. **Знання та досвід** – передача спеціалізованих ноу-хау через навчання персоналу, консалтингові послуги.

Форми міжнародного руху технологій

1. **Прямі інвестиції** – створення дочірніх компаній або виробничих потужностей із використанням власних технологій.

2. **Експорт/імпорт технологій** – продаж патентів, ліцензій, технологічного обладнання.

3. **Міжнародна науково-технічна співпраця** – спільні дослідження та розробки.

4. **Франчайзинг** – передача технологій у рамках бізнес-моделі.

5. **Офшоринг досліджень і розробок** – переміщення науково-дослідницьких функцій у країни з вигіднішими умовами.

Сучасні тенденції міжнародного руху технологій

1. **Цифровізація та автоматизація.** Сучасні технології, пов'язані з автоматизацією, Інтернетом речей (IoT), великими даними, штучним інтелектом (AI) та блокчейном, займають провідні позиції в міжнародному русі технологій. Це зумовлено їхнім впливом на ефективність і глобальну конкурентоспроможність.

2. **Технологічна глобалізація.** Поширення технологій стало більш рівномірним завдяки глобалізації. Водночас спостерігається зростання співпраці між розвиненими країнами та країнами, що розвиваються.

3. **Перевага знаньової економіки.** Знання стають основним ресурсом, а технологічні інновації – вирішальним фактором розвитку економіки. Країни активно інвестують у наукові дослідження та освіту.

4. **Технологічна диверсифікація.** Великі корпорації і держави намагаються розвивати різноманітні напрямки технологій, щоб зменшити залежність від одного виду інновацій.

5. **Екологічно орієнтовані технології.** В умовах кліматичних змін особливого значення набуває міжнародний рух «зелених» технологій. Це включає розробки в галузі енергоефективності, відновлюваних джерел енергії, зниження викидів вуглецю.

6. **Поляризація технологічного руху.** Міжнародна конкуренція між США, Китаєм і Європейським Союзом створює технологічний поділ світу. Країни намагаються посилювати свою технологічну незалежність.

7.Зростання ролі стартапів. Інноваційні компанії-стартапи стали важливими учасниками руху технологій, особливо у сферах фінансових послуг (FinTech), охорони здоров'я (HealthTech) та освіти (EdTech).

8.Технологічні кластери. Виникнення регіональних інноваційних центрів, таких як Силіконова долина (США), Шеньчжень (Китай), Тель-Авів (Ізраїль), сприяє концентрації інноваційного потенціалу.

Проблеми міжнародного руху технологій

1.Нерівність доступу до технологій. Країни, що розвиваються, часто відчувають обмежений доступ до сучасних технологій через фінансові чи політичні причини.

2.Захист інтелектуальної власності. Порушення авторських прав і патентів залишається гострою проблемою в міжнародному середовищі.

3.Політична напруженість. Технології часто стають предметом геополітичних конфліктів та економічних санкцій.

Значення міжнародного руху технологій

Міжнародний рух технологій сприяє: інноваційному розвитку країн; зростанню продуктивності праці; розвитку глобальних ринків; створенню нових робочих місць; зміцненню міжнародної співпраці.

Таким чином, міжнародний рух технологій є ключовим елементом сучасної світової економіки, який визначає її напрями розвитку. Ефективна інтеграція в ці процеси є необхідною умовою для успішного розвитку країн.

2. Інструменти науково-технологічного регулювання у відкритій економіці

Науково-технологічне регулювання у відкритій економіці спрямоване на управління розвитком наукових досліджень, інновацій та технологій, які мають стратегічне значення для національного і глобального економічного зростання. Відкрита економіка передбачає активну взаємодію між країнами через торгівлю, інвестиції, обмін знаннями та технологіями, що зумовлює необхідність ефективних інструментів регулювання.

Основні завдання науково-технологічного регулювання

1.Стимулювання інновацій – підтримка наукових досліджень і розробок (НДДКР).

2.Захист інтелектуальної власності – гарантування прав на нові розробки.

3.Підтримка конкурентоспроможності – забезпечення технологічного лідерства в стратегічних галузях.

4.Мінімізація технологічного розриву – усунення нерівності між країнами та регіонами.

5.Регулювання етичних аспектів – контроль за впливом технологій на суспільство та екологію.

Інструменти науково-технологічного регулювання

Інструменти регулювання можна поділити на правові, економічні, адміністративні та інституційні.

1. Правові інструменти

1. **Патентне законодавство.** Гарантує захист прав на інтелектуальну власність, що стимулює інноваційний розвиток. *Приклад:* Угода TRIPS (Угода про торговельні аспекти прав інтелектуальної власності).

2. **Міжнародні угоди та стандарти.** Регулюють трансфер технологій, обмін знаннями, захист авторських прав. *Приклад:* Паризька конвенція про охорону промислової власності.

3. **Екологічне законодавство.** Контролює розробку та впровадження «зелених» технологій. *Приклад:* Кіотський протокол і Паризька кліматична угода.

2. Економічні інструменти

1. **Фінансування НДДКР.** Державні та приватні інвестиції спрямовуються на підтримку наукових досліджень і розробок. *Приклад:* Програми ЄС Horizon Europe.

2. **Податкові стимули.** Податкові пільги для компаній, які займаються інноваціями або впроваджують нові технології. *Приклад:* Податковий кредит на дослідження в США.

3. **Фонди венчурного капіталу.** Інвестують у високотехнологічні стартапи, які мають високий потенціал для економічного зростання.

4. **Державні субсидії.** Фінансова підтримка стратегічно важливих галузей, таких як біотехнології чи штучний інтелект.

3. Адміністративні інструменти

1. **Державні програми підтримки інновацій.** Планування і впровадження національних програм для розвитку технологій. *Приклад:* Національна стратегія цифровізації в Німеччині.

2. **Регулювання імпорту та експорту технологій.** Встановлення правил експорту високотехнологічної продукції для захисту національної безпеки. *Приклад:* Контроль за експортом мікрочіпів зі США до Китаю.

3. **Технологічні інкубатори та акселератори.** Створення центрів для підтримки молодих компаній і стартапів у розробці та впровадженні інновацій.

4. Інституційні інструменти

1. **Національні інститути інновацій.** Органи, які займаються стратегічним плануванням та управлінням інноваційною діяльністю. *Приклад:* DARPA (Агентство передових оборонних дослідницьких проєктів) у США.

2. **Міжнародні організації.** Співпраця в рамках ООН, СОТ, ЮНЕСКО для обміну знаннями та підтримки інновацій у глобальному масштабі.

3.Громадські об'єднання. Асоціації, які сприяють інтеграції бізнесу, науки та держави для розвитку технологій.

Сучасні тенденції у науково-технологічному регулюванні

1.Посилення регулювання штучного інтелекту (AI). Розробка етичних стандартів і правил використання AI. *Приклад:* Європейський закон про штучний інтелект.

2.Розвиток «зелених» технологій. Інвестування у відновлювані джерела енергії, енергоефективні рішення, зменшення викидів. *Приклад:* Програми Green Deal у ЄС.

3.Глобалізація наукових досліджень. Зростання міжнародної кооперації між науково-дослідними установами. *Приклад:* Міжнародний проект CERN.

4.Захист кібербезпеки. Впровадження стандартів для захисту інфраструктури та даних у цифровій економіці.

5.Децентралізація інновацій. Підтримка локальних інноваційних кластерів, які взаємодіють із глобальними мережами.

Науково-технологічне регулювання у відкритій економіці є необхідною умовою для підтримки балансу між розвитком інновацій та захистом інтересів суспільства. Ефективне застосування правових, економічних, адміністративних та інституційних інструментів забезпечує сталий розвиток технологій, їхню інтеграцію у світову економіку та мінімізацію ризиків, пов'язаних із нерівністю та конкуренцією.

3. Інформатизація як визначальний фактор моделі міжнародного співробітництва

Інформатизація – це процес систематичного впровадження інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ) у всі сфери суспільного життя для підвищення ефективності управління, комунікацій, обміну знаннями та співпраці. У глобалізованому світі інформатизація стала ключовим фактором, що визначає сучасну модель міжнародного співробітництва.

Вплив інформатизації на міжнародне співробітництво

1.Підвищення ефективності комунікацій. Інформатизація забезпечує швидкий обмін інформацією між країнами, організаціями та людьми завдяки інтернету, соціальним мережам і хмарним технологіям. Це полегшує переговори, планування спільних проектів і прийняття рішень. *Приклад:* Онлайн-зустрічі в рамках ООН або G20, які стають можливими завдяки платформам, таким як Zoom чи Microsoft Teams.

2.Демократизація доступу до знань. Глобальні інформаційні мережі відкривають доступ до освітніх і наукових ресурсів для країн і регіонів, що

розвиваються. Це сприяє більш рівноправному міжнародному співробітництву. *Приклад:* Платформи відкритих курсів, такі як Coursera чи edX.

3.Формування глобальних ринків. Електронна комерція і цифрові платформи, такі як Amazon, Alibaba, Uber, об'єднують країни в єдиний економічний простір. Інформатизація стимулює розвиток міжнародної торгівлі та інвестицій.

4.Інтеграція науки і технологій. Інформатизація сприяє спільним науковим дослідженням через платформену інтеграцію та обмін даними. Вчені з різних країн можуть працювати над спільними проектами у реальному часі. *Приклад:* Міжнародний проект CERN, який використовує передові інформаційні технології.

5.Підтримка міжнародних організацій. Інформатизація допомагає організаціям, таким як ООН, ВООЗ, СОТ, автоматизувати процеси збору й аналізу даних, координувати дії країн і забезпечувати прозорість.

Моделі міжнародного співробітництва в умовах інформатизації

1.Цифрова дипломатія. Використання цифрових платформ урядами для комунікації та координації міжнародних ініціатив. *Приклад:* Створення кібердепартаментів у структурах МЗС різних країн.

2.Електронне врядування. Міжнародне співробітництво з питань автоматизації державного управління та обміну досвідом у створенні «розумних» держав. *Приклад:* Естонія як лідер електронного врядування співпрацює з країнами ЄС щодо впровадження подібних систем.

3.Глобальні інформаційні платформи. Співпраця між державами та корпораціями у розробці та регулюванні глобальних платформ обміну даними. *Приклад:* Об'єднання зусиль у сфері кібербезпеки через партнерства Microsoft чи Google із урядами.

4.Міжнародні освітні та наукові проекти. Інформатизація дозволяє запускати програми академічної мобільності, спільні дослідження та обмін студентами. *Приклад:* Програма Erasmus+ у Європейському Союзі.

5.Цифрові економічні союзи. Формуються економічні блоки, де цифрові технології є основою торгівлі, інвестицій та регулювання. *Приклад:* Стратегія «Цифрового єдиного ринку» ЄС.

Сучасні тенденції в інформатизації міжнародного співробітництва

1.Зростання ролі штучного інтелекту (AI). AI використовується для прогнозування міжнародних тенденцій, аналізу даних та автоматизації процесів. *Приклад:* Аналіз великих даних у ВООЗ для боротьби з пандеміями.

2.Інтеграція технологій блокчейну. Блокчейн сприяє прозорості та безпеці в міжнародній торгівлі, фінансових операціях і дипломатичних процесах.

3. Кібербезпека. Країни створюють міжнародні коаліції для боротьби з кіберзагрозами. *Приклад:* Будапештська конвенція з кіберзлочинності.

4. Цифрові гуманітарні проекти. Інформаційні технології використовуються для реагування на гуманітарні кризи, наприклад, створення цифрових карт для розподілу допомоги у зонах конфліктів.

5. Віртуальна реальність (VR) та розширена реальність (AR). Використання VR/AR для навчання, міжкультурного обміну та моделювання ситуацій у дипломатії.

Проблеми інформатизації у міжнародному співробітництві

1. Цифровий розрив. Нерівність доступу до інформаційних технологій між розвиненими країнами та країнами, що розвиваються.

2. Кіберзагрози. Хакерські атаки та проблеми кіберзахисту стають викликом для міжнародної співпраці.

3. Правове регулювання. Відсутність єдиних стандартів і законодавчих норм для регулювання глобального інформаційного простору.

Інформатизація є визначальним фактором сучасного міжнародного співробітництва, формуючи нові моделі взаємодії між державами, організаціями та громадянами. Вона не тільки сприяє економічному і технологічному прогресу, а й створює нові виклики, які потребують глобальних зусиль для їх подолання. Ефективне використання інформаційних технологій може забезпечити прозорість, інклюзивність і сталий розвиток міжнародних відносин.

4. Технополіси в стратегії розвитку відкритої економіки

Технополіси – це спеціалізовані інноваційні територіальні комплекси, які об'єднують наукові установи, високотехнологічні підприємства, університети, бізнес-інкубатори та інфраструктуру для досліджень і розробок (R&D). Їхня основна мета – стимулювати економічний розвиток через інновації та технологічний прогрес, що робить їх важливим інструментом у стратегії розвитку відкритої економіки.

Особливості технополісів

1. Інноваційна спрямованість. Технополіси фокусуються на розробці та комерціалізації інновацій у різних галузях, таких як інформаційні технології, біотехнології, енергетика, нанотехнології тощо.

2. Інтеграція науки і бізнесу. Технополіси створюють умови для співпраці між науковими установами, університетами та бізнесом, забезпечуючи трансфер знань і технологій.

3. Глобальна відкритість. Відкрита економіка передбачає інтеграцію технополісів у глобальні ринки через залучення міжнародних інвестицій, партнерство та обмін знаннями.

4. Територіальна концентрація. Технополіси є компактними за розміром і розташовуються в регіонах із розвинуеною інфраструктурою, що забезпечує ефективну координацію ресурсів.

Технополіси як елемент стратегії відкритої економіки

1. Підвищення конкурентоспроможності. Технополіси сприяють розвитку високотехнологічних галузей, що зміцнює позиції країни на глобальних ринках.

2. Залучення міжнародних інвестицій. Інвестори активно вкладають кошти в технополіси завдяки їхньому інноваційному потенціалу та можливості комерціалізації розробок.

3. Розвиток людського капіталу. У технополісах створюються умови для підготовки кваліфікованих кадрів і залучення талановитих фахівців, у тому числі з-за кордону.

4. Трансфер технологій. Через технополіси відбувається активний обмін технологіями між країнами, що сприяє модернізації економіки та підвищенню її ефективності.

5. Створення кластерів. Технополіси часто формують навколо себе промислові та наукові кластери, які забезпечують синергетичний ефект для економіки.

Приклади успішних технополісів

1. Силіконова долина (США). Один із найвідоміших технополісів світу, що спеціалізується на ІТ-технологіях, розробках у галузі штучного інтелекту та напівпровідників.

2. Цукуба (Японія). Японський технополіс, який зосереджений на дослідженнях у галузях матеріалознавства, біотехнологій та енергетики.

3. Шеньчжень (Китай). Великий технологічний центр, який є осередком інновацій у сфері електроніки, робототехніки та автоматизації.

4. Софія Антиполіс (Франція). Європейський технополіс, що спеціалізується на телекомунікаціях, біотехнологіях і екологічно орієнтованих інноваціях.

Роль технополісів у розвитку відкритої економіки

1. Глобалізація наукових досліджень. Технополіси інтегрують місцеві наукові розробки у світову систему інновацій, сприяючи їх масштабуванню та поширенню.

2. Експорт інновацій. Відкрита економіка дозволяє технополісам виводити продукти на зовнішні ринки, що підвищує доходи країни.

3. Імпорт технологій. Технополіси залучають міжнародних партнерів, які привносять сучасні технології та методи управління.

4. Підтримка сталого розвитку. Завдяки розробці «зелених» технологій технополіси сприяють зниженню екологічного навантаження та впровадженню принципів сталого розвитку.

Проблеми розвитку технополісів

1. Нерівномірний розвиток регіонів. Технополіси можуть створювати дисбаланс у розвитку територій, концентруючи ресурси лише в певних зонах.

2. Високі витрати на створення. Розвиток технополісів потребує значних фінансових вкладень, які не завжди окупаються швидко.

3. Залежність від міжнародних партнерів. У відкритій економіці технополіси часто залежать від іноземних інвестицій і технологій, що може стати викликом у періоди глобальної нестабільності.

Перспективи технополісів у відкритій економіці

1. Розширення глобальних зв'язків. Технополіси стануть центрами міжнародної кооперації, залучаючи дослідників і бізнес з усього світу.

2. Інтеграція «зелених» технологій. Акцент на екологічні інновації сприятиме переходу до низьковуглецевої економіки.

3. Цифровізація. Розвиток цифрових платформ і автоматизації дозволить технополісам залишатися конкурентоспроможними на глобальному рівні.

4. Інноваційна екосистема. Технополіси стануть базою для створення інноваційних екосистем, де наука, бізнес і суспільство взаємодіють для досягнення спільних цілей.

Технополіси є важливим інструментом розвитку відкритої економіки, адже вони сприяють впровадженню інновацій, розширенню міжнародного співробітництва та забезпеченню економічного зростання. Вони відіграють вирішальну роль у глобалізації науки та технологій, допомагаючи країнам займати лідерські позиції в сучасному світі.

5. Макроекономічна політика України в контексті сучасного НТП

Макроекономічна політика України в контексті сучасного науково-технічного прогресу (НТП) є важливим аспектом, оскільки НТП впливає на економічний розвиток країни, трансформацію виробничих процесів, зміну структури економіки та забезпечення конкурентоспроможності на міжнародному рівні. В умовах глобалізації та швидких технологічних змін, українська макроекономічна політика має бути орієнтована на інтеграцію новітніх технологій, підтримку інноваційних галузей та забезпечення стійкого економічного росту.

1. Інноваційний розвиток як пріоритет

Одним із основних аспектів макроекономічної політики є стимулювання інноваційної діяльності. Україна повинна впроваджувати механізми, які

забезпечать підтримку високотехнологічних секторів, таких як ІТ, біотехнології, нанотехнології та зелена енергетика. Розвиток цих галузей може стати драйвером економічного зростання та підвищення конкурентоспроможності країни на світовому ринку.

2. Економіка знань та освіта

Значення освіти та науки в умовах НТП стає надзвичайно важливим для економічного розвитку. Макроекономічна політика України повинна включати стратегії модернізації освіти та підтримки науково-дослідних установ. Це дозволить забезпечити якісну підготовку кадрів для нових технологічних сфер і сприятиме розвитку інноваційної інфраструктури.

3. Інвестування в інфраструктуру та цифровізація

Сучасний НТП передбачає необхідність цифрової трансформації економіки. В Україні важливо інвестувати в розвиток цифрової інфраструктури, що включає в себе широкосмуговий інтернет, розвиток електронних платформ для бізнесу та створення умов для впровадження новітніх технологій у виробництво. Впровадження інформаційних технологій дозволяє підвищити ефективність економічних процесів, знизити витрати та полегшити доступ до ринків для малих і середніх підприємств.

4. Екологічна політика та зелена економіка

Сучасний НТП також передбачає розвиток технологій, що забезпечують сталість і екологічну безпеку. Українська макроекономічна політика повинна включати підтримку зелених технологій, таких як відновлювальні джерела енергії, ефективне використання ресурсів та зменшення викидів вуглецю. Це не лише покращує екологічну ситуацію, але й відкриває нові можливості для експорту технологій і послуг на міжнародному рівні.

5. Глобалізація та інтеграція в світову економіку

Інтеграція України в глобальні економічні процеси є важливою складовою частиною макроекономічної політики. В умовах глобалізації важливо враховувати не лише внутрішні потреби країни, але й зовнішні чинники, такі як міжнародні торгові відносини, конкуренція на світових ринках та розвиток транснаціональних корпорацій. Україна має використовувати можливості, що відкриваються через міжнародні угоди, інвестиції та технологічні партнерства.

6. Підтримка малого та середнього бізнесу

Одним із важливих аспектів макроекономічної політики є підтримка малого та середнього бізнесу, який є основним джерелом інновацій. Для цього необхідно створити сприятливі умови для започаткування та розвитку стартапів, зменшити адміністративні бар'єри, впроваджувати податкові пільги для інноваційних підприємств і стимулювати підприємців до впровадження новітніх технологій.

7. Реформи у фінансовому секторі

Розвиток фінансових технологій (FinTech) є ще одним важливим аспектом НТП, що має потенціал для змін у фінансовій системі України. Оновлення банківської системи, розвиток електронних платежів, цифрових валют і фінансових сервісів здатні полегшити доступ до фінансування для підприємств та сприяти їх швидшому зростанню.

Макроекономічна політика України має активно враховувати тенденції НТП для забезпечення стабільного економічного розвитку, підвищення конкурентоспроможності на міжнародній арені та покращення якості життя громадян. Для цього необхідно створити сприятливі умови для розвитку інноваційних галузей, інтеграції нових технологій в усі сектори економіки та активної участі України в глобальних економічних процесах.

ЗМІСТОВНИЙ МОДУЛЬ 2. СИСТЕМА РЕГУЛЮВАННЯ ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ УКРАЇНИ

ТЕМА 7. РЕГУЛЮВАННЯ МІЖНАРОДНОЇ ЕКОНОМІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ УКРАЇНИ

План

1. Поняття, мета та завдання регулювання міжнародної економічної діяльності України
2. Методи державного регулювання міжнародної економічної діяльності
3. Митно-тарифне регулювання міжнародної економічної діяльності
4. Нетарифне регулювання міжнародної економічної діяльності

1. Поняття, мета та завдання державного регулювання міжнародної економічної діяльності України

В науковій літературі, характеризуючи регулюючий вплив держави, науковці досить часто використовують саме поняття «державного регулювання зовнішньоекономічної діяльності» (табл. 7.1).

В наведених вищих визначеннях автори зазначають, що державне регулювання зовнішньоекономічною діяльністю визначається зовнішньоекономічною політикою держави (Пісьмаченко Л.М.), використовує правові, адміністративні, організаційно-управлінські, економічні методи і інструменти (Пісьмаченко Л.М., Платонова І.О., Почерніна Н.В.), з метою удосконалення (Почерніна Н.В.), захисту і покращення структури внутрішнього ринку (Платонова І.О.).

Враховуючи надане нами визначення поняття «міжнародна економічна діяльність», слід зазначити, що державне регулювання крім перелічених цілей,

повинно також сприяти підвищенню економічного потенціалу й міжнародної конкурентоспроможності країни.

Під державним регулювання міжнародної економічної діяльності будемо розуміти – систему дій державних органів щодо розробки і використання правових, адміністративних, економічних методів і інструментів з метою підвищення економічного потенціалу й міжнародної конкурентоспроможності країни.

Таблиця 7.1. Визначення поняття «державне регулювання зовнішньоекономічної діяльності»

Автор	Визначення поняття
Пісьмаченко Л.М.	Державне регулювання зовнішньоекономічної діяльності – функція управління зовнішньоекономічною діяльністю, яка визначається зовнішньоекономічною політикою держави та реалізується через дію правових, організаційно-управлінських, адміністративних, економічних, інформаційно-аналітичних механізмів.
Почерніна Н.В.	Державне регулювання ЗЕД — це система заходів законодавчого, виконавчого і контролюючого характеру з метою удосконалення зовнішньоекономічної діяльності в інтересах національної економіки.
Платонова І.О.	<p>Під регулюванням зовнішньоекономічної діяльності розуміють систему заходів, що поєднують пряме законодавче регулювання експортної та імпорتنної діяльності підприємств з економічними важелями (податки, ставки мита, декларування товарів, обов’язків продаж частки валюти тощо), і, яка покликана захистити і покращити структуру внутрішнього ринку.</p> <p>Державне регулювання зовнішньоекономічної діяльності є системою заходів законодавчого, виконавчого і контролюючого характеру, покликаних удосконалити зовнішньоекономічну діяльність в інтересах національної економіки.</p>

Завдання державного регулювання міжнародної економічної діяльності:

- створення сприятливих умов для інтеграції національної економіки до системи міжнародного поділу праці;
- диверсифікація міжнародних економічних зв’язків;
- сприяння зниженню рівня залежності національної економіки від

імпорту енергоносіїв;

- прискорення темпів економічного розвитку за принципами сталого розвитку та активізація структурних змін у національній економіці в умовах Індустрії 4.0;

- забезпечення захисту економічних інтересів суб'єктів господарювання, що приймають участь в міжнародній економічній діяльності;

- підтримка збалансованості економіки та рівноваги попиту і пропозиції на національному ринку;

- надання рівних можливостей для розвитку всіх суб'єктів міжнародної економічної діяльності мікрорівня незалежно від форм власності та сфер діяльності;

- сприяння розвитку конкуренції та усунення проявів монополізму у сфері міжнародної економічної діяльності.

Принципи державного регулювання міжнародної економічної діяльності представлені в таблиці 7.2.

Таблиця 7.2. Принципи державного регулювання міжнародної економічної діяльності

Принцип	Сутність
<i>Ефективності</i>	Державне регулювання має передбачати кінцевий економічний ефект. Ефект від реалізації заходів державного регулювання міжнародної економічної діяльності повинен перевищувати витрати на їх розробку і реалізацію.
<i>Об'єктивності</i>	Дотримання у процесі державного регулювання об'єктивних закономірностей і реальних можливостей розвитку економічних систем.
<i>Комплексності</i>	Передбачає вирішення завдань державного регулювання міжнародної економічної діяльності з урахуванням політичних, соціальних та екологічних наслідків.
<i>Розумної достатності</i>	Державне регулювання розповсюджується тільки на ті напрями реалізації форм міжнародної економічної діяльності, які не забезпечуються ринковими механізмами внаслідок їхньої неспроможності або недостатньої ефективності.
<i>Універсальності</i>	Можливість використовувати напрацювання у сфері державного регулювання економіки для всіх форм міжнародної економічної діяльності.

2. Методи державного регулюванні міжнародної економічної діяльності

Методи державного регулювання міжнародної економічної діяльності – це способи впливу суб'єктів, які представлені органами законодавчої і виконавчої влади, на експорт, імпорт товарів, послуг, рух капіталів між країнами, валютно-фінансові відносини, міжнародну міграцію робочої сили, міжнародне науково-технічне співробітництво, виробниче співробітництво, співробітництво у сфері розв'язання глобальних проблем з метою створення сприятливих умов для збалансованого економічного, соціального і екологічного розвитку.

Узагальнюючи думки вітчизняних вчених, класифікацію методів державного регулювання міжнародної економічної діяльності можна представити наступним чином (табл. 7.3).

Таблиця 7.3. Класифікація методів державного регулювання міжнародної економічної діяльності

Ознака	Різновиди методів
за формою впливу	прямі; непрямі
за способами впливу	економічні; адміністративні
за інструментами впливу	митно-тарифні; нетарифні
за призначенням	обмежуючі; стимулюючі.
за строком дії	короткострокові; довгострокові

Методи прямого впливу безпосередньо впливають на об'єкт регулювання. Прикладами методів прямого впливу є ліцензії, стандарти, експортно-імпортні квоти, валютні обмеження.

Методи непрямого впливу опосередковано регулюють діяльність суб'єктів господарювання у сфері міжнародної економічної діяльності за допомогою, наприклад, податків та їх елементів, розміру бюджетних видатків, облікової ставки Національного банку, курсу валют, процедур валютного нагляду.

Використовуючи **економічні методи** держава впливає на фінансові результати та зацікавленість суб'єктів господарювання. Як правило, застосування економічних методів дозволяє підтримати та захистити вітчизняного виробника товарів та послуг шляхом запровадження механізмів удорожчання імпорту і здешевлення експорту. Прикладами економічних методів є зміна (підвищення, або зниження) ставок мита, запровадження гнучкого валютного курсу, інтервенції Національного банку на валютному ринку.

Адміністративні методи державного регулювання діють через систему встановлення норм і правил, і реалізуються шляхом: *встановлення заборон* (повна, або часткова заборона імпорту, експорту); *надання дозволів* (дозвіл на діяльність шляхом видачі ліцензій тощо); *використання примусів* (встановлення нормативні вимоги до якості та сертифікації товарів, послуг, обладнання, що експортується, або імпортується).

У світовій практиці **митно-тарифні методи державного регулювання** пов'язують з використанням мита, митних тарифів та методів визначення митної вартості.

До **нетарифних методів державного регулювання** відносять кількісні обмеження (квотування, ліцензування, добровільне обмеження експорту, політика державних закупівель; валютні обмеження) та методи прихованого протекціонізму (національні і міждержавні технічні регламенти, стандарти, процедури підтвердження відповідності, вимоги стосовно місцевих компонентів).

Прикладами **стимулюючих методів державного регулювання міжнародної економічної діяльності** є нульова ставка з податку на додану вартість експорту, пільгові ставки ввізного мита на товари, у ввезенні яких зацікавлена держава, кредити за пільговими ставками.

В свою чергу, прикладами **обмежуючих методів державного регулювання міжнародної економічної діяльності** є часткове, або повне ембарго, заборона, або обмеження експорту товарів, скорочення строку валютного нагляду.

При застосування **методів державного регулювання**, дія яких буде обмежена по терміну декількома місяцями, їх можна віднести до **короткострокових**, наприклад, ліцензування.

Більша частина економічних **методів державного регулювання**, наприклад податки, відносяться до **довгострокових**. Обґрунтованість їх застосування і економічний ефект від впровадження проявляється через певний період часу.

3. Митно-тарифні методи регулюванні міжнародної економічної діяльності

Нормативно-правовою базою провадження митно-тарифного регулювання в Україні виступають: Митний кодекс України № 4495-VI від 13.03.2021р. в редакції від 19.07.2022р., Закон України «Про Митний тариф України» № 674-IX від 04.06.2020р. у редакції від 01.07.2021р., Закон України «Про зовнішньоекономічну діяльність» та інші нормативно- правові акти.

Відповідно до ст. 1 Закону України «Про ЗЕД» «митне регулювання - регулювання питань, пов'язаних із встановленням мит та інших податків, що

справляються при переміщенні товарів через митний кордон України, процедурами митного контролю, організацією діяльності органів митного контролю України».

Основними елементами митно-тарифного регулювання виступають мито (загальнодержавний, непрямий податок) та митний тариф, який представляє систематизований перелік ставок мит, якими обкладаються товари, що перевозяться через кордон держави.

Відповідно до ст. 271 Митного Кодексу України в нашій країні застосовуються наступні види мита (рис. 7.1).

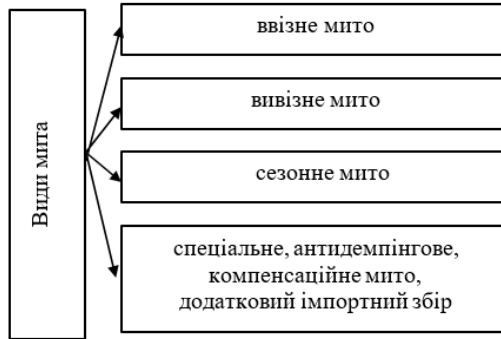

Рис. 7.1. Види мита відповідно до ст. 271 Митного Кодексу України

Ввізне мито в Україні встановлюються на товари, що ввозяться на територію нашої країни, відповідно вивізне - на товари, що вивозяться за межі території.

Сезонне мито – мито, що застосовується до сільськогосподарської продукції, як правило, протягом строку збирання і закладення на зберігання аналогічної продукції українського виробництва. Відповідно до ст. 274 Митного Кодексу України сезонне мито може встановлюватися на строк не менше 60 та не більше 120 послідовних календарних днів.

З метою захисту національних товаровиробників держава застосовує особливі види мита: спеціальне мито; антидемпінгове мито; компенсаційне мито; додатковий імпорتنний збір.

Ситуації, в яких держава застосує спеціальне мито наведені на рис. 7.2.

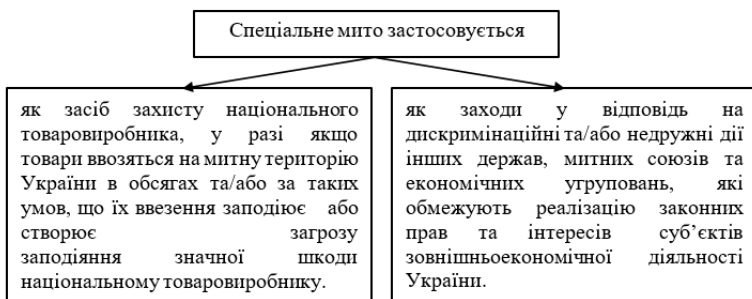

Рис. 7.2. Ситуації застосування спеціального мита відповідно до ст. 275 Митного Кодексу України

В свою чергу, антидемпінгове мито встановлюється до товарів, які є об'єктом демпінгу, компенсаційне мито – до товарів, які є об'єктом субсидованого імпорту. І у першому, і другому випадку критеріями необхідності застосування мита є факти заподіяння шкоди або створення загроз заподіяння шкоди національному товаровиробнику. Питання запровадження антидемпінгового мита регулюються нормами Закону України «Про захист національного товаровиробника від демпінгового імпорту» № 330-XIV від 22.12.1998р. у редакції від 13.02.2020р., компенсаційного мита - нормами Закону України «Про захист національного товаровиробника від субсидованого імпорту» № 331-XIV від 22.12.1998р. у редакції 16.10.2020р.

Додатковий імпорتنний збір встановлюється у разі значного погіршення стану платіжного балансу або істотного скорочення золотовалютних резервів, або досягнення ними мінімального розміру з метою забезпечення рівноваги платіжного балансу та збільшення розміру золотовалютних резервів, відповідно до статті XII Генеральної угоди з тарифів і торгівлі (ГАТТ)1994 року та Домовленості про положення ГАТТ- 1994 щодо платіжного балансу.

В Україні додатковий імпорتنний збір було запроваджено з лютого 2015 по січень 2016 року. Додатковий імпорتنний збір справлявся на ставках 5 і 10% від митної вартості, що ввозились на територію України.

Митний тариф України систематизовано згідно з Українською класифікацією товарів зовнішньоекономічної діяльності (УКТ ЗЕД).

Митний тариф представлено у вигляді таблиць, в якій деталізовано назви товарів, що обкладаються митом; код товару; ставки мита із диференціацією на преференційну, пільгову і повну; одиниці виміру та обліку по кожному товару й коментарі до термінів, що вживаються для надання характеристики товару.

Відповідно до ст. 280 Митного Кодексу України в нашій країні застосовуються ставки мита:

- адвалорні – встановлюються у відсотках до бази оподаткування (наприклад, сіль придатна для споживання людьми, код 2501009100, ставка мита 2% від митної вартості);

- специфічні – встановлюються у грошовому розмірі на одиницю бази оподаткування (наприклад, комплекти із синтетичного волокна, код 6104230000, ставка мита 8 євро за 1шт.);

- комбіновані – складаються із адвалорної та специфічної ставок (наприклад, костюми із синтетичного волокна, код 6104130000, ставка мита 30%, але не менше як 4 євро за 1шт.).

Для товарів, на які встановлено адвалорні ставки, базою оподаткування митом виступає митна вартість товарів.

Для товарів, на які встановлено специфічні ставки, базою оподаткування митом виступає кількість товарів в установлених одиницях виміру.

Обчислення суми мита (M_a) за адвалорною ставкою здійснюється за формулою:

$$M_a = \frac{MB * C_a}{100\%},$$

де MB – митна вартість,

C_a – адвалорна ставка мита, %.

Розрахунок мита (M_c) за специфічною ставкою:

$$M_c = H * C_c * K_c,$$

де H – кількісна або фізична характеристика товару в натуральному виразі,

C_c – специфічна ставка мита;

K_c – курс євро.

Розрахунок мита за комбінованими ставками (M_k) здійснюється в декілька етапів: відбувається обчислення мита за формулами по адвалорній і специфічній ставкам, далі розраховані суми порівнюються й обирається найбільша:

$$M_k = M_a, \text{ якщо } M_a \geq M_c$$

$$M_k = M_c, \text{ якщо } M_c \geq M_a$$

Згідно з нормами Митного Кодексу України і Митного тарифу України, якщо співпраця в сфері міжнародної економічної діяльності відбувається за міжнародними договорами в спеціальному преференційному митному режимі, застосовуються преференційні ставки ввізного мита. Пільгові ставки ввізного мита застосовуються, якщо товари ввозяться з держав, які є членами СОТ, або з держав, з якими Україна уклала двосторонні або регіональні угоди щодо режиму найбільшого сприяння. До решти товарів застосовуються повні ставки ввізного мита.

4. Нетарифні методи регулюванні міжнародної економічної діяльності

Нетарифні методи державного регулювання міжнародної економічної діяльності представляють собою комплекс заходів заборони- обмежувального характеру, з метою захисту національних виробників, споживачів та ринків, і значно менше піддаються наддержавному регулюванню.

Відповідно до ст. 4 Митного кодексу України, заходи нетарифного регулювання зовнішньоекономічної діяльності – не пов'язані із застосуванням мита до товарів, що переміщуються через митний кордон України, встановлені відповідно до закону заборони та/або обмеження, спрямовані на захист внутрішнього ринку, громадського порядку та безпеки, суспільної моралі, на охорону здоров'я та життя людей і тварин, охорону навколишнього природного середовища, захист прав споживачів товарів, що ввозяться в Україну, а також на охорону національної культурної та історичної спадщини.

Інструменти нетарифного регулювання, що застосовуються в Україні для регулювання міжнародної економічної діяльності: ліцензування; квотування; стандартизація, процедури підтвердження відповідності, національні і міждержавні технічні регламенти; санітарно-епідеміологічний, ветеринарний, фітосанітарний, радіологічний, екологічний та інші види контролю; валютні обмеження і валютний нагляд.

Ліцензування зовнішньоекономічних операцій – комплекс адміністративних дій органу виконавчої влади з питань економічної політики з надання дозволу на здійснення суб'єктом зовнішньоекономічної діяльності експорту (імпорту) товарів. Види ліцензування наведені на рис. 7.3.

Ліцензія експортна (імпортна) – належним чином оформлене право на експорт (імпорт) протягом встановленого строку певних товарів або валютних коштів з метою інвестицій та кредитування.

Ліцензія відкрита (індивідуальна) – дозвіл на експорт (імпорт) товару протягом певного періоду часу (але не менше одного місяця) з визначенням його загального обсягу.

Рис. 7.3. Види ліцензування зовнішньоекономічних операцій відповідно Закону України «Про ЗЕД»

Ліцензія генеральна – відкритий дозвіл на експортні (імпортні) операції по певному товару (товарах) та/або з певною країною (групою країн) протягом періоду дії режиму ліцензування по цьому товару (товарах).

Ліцензія разова (індивідуальна) – разовий дозвіл, що має іменний характер і видається для здійснення кожної окремої операції конкретним суб'єктом зовнішньоекономічної діяльності на період не менший, ніж той, що є необхідним для здійснення експортної (імпортної) операції.

Ліцензія спеціальна – належним чином оформлене право на імпорт в Україну протягом установленого строку певного товару (товарів), який є об'єктом спеціального розслідування та/або спеціальних заходів.

Стосовно кожного виду товару встановлюється один вид ліцензії.

Перелік документів для отримання ліцензії на експорт товарів:

- заявка на видачу ліцензії;
- лист-звернення щодо оформлення ліцензії з гарантією сплати державного збору за її видачу;
- копія свідоцтва про державну реєстрацію, засвідчена в установленому законодавством порядку;
- копія зовнішньоекономічного договору (контракту) із завіреними додатками та специфікаціями;
- експертний висновок (оригінал) з визначенням країни

походження та коду товару відповідно до УКТЗЕД;

– інші документи, вимоги щодо подання яких встановлені законодавством України.

Підстави для відмови у видачі ліцензії на експорт товарів наведено на рис. 7.4.

Перелік документів для отримання ліцензії на імпорт товарів: заявка на одержання ліцензії на імпорт; лист-звернення щодо оформлення ліцензії з гарантією сплати державного збору за її видачу; копія свідоцтва про державну реєстрацію, засвідчена в установленому законодавством порядку; копія зовнішньоекономічного договору (контракту) із завіреними додатками та специфікаціями; оригінал погодження відповідного уповноваженого органу виконавчої влади (у випадках, визначених Кабінетом Міністрів України).

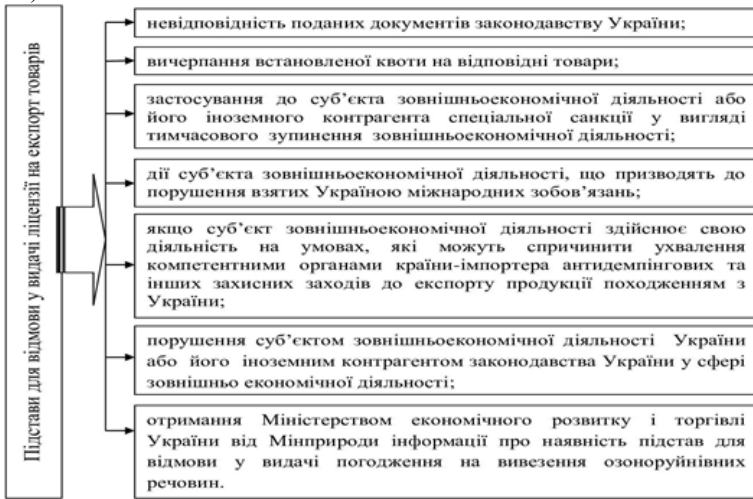

Рис. 7.4. Підстави для відмови у видачі ліцензії на експорт товарів відповідно Положення «Про порядок ліцензування експорту товарів»

Рішення про відмову у видачі ліцензії на експорт (імпорт) товарів повинно бути викладено в письмовій формі.

Для кількісного регулювання обсягів експорту і імпорту товарів в Україні використовується квотування.

Види квот встановлені нормами Закону України «Про зовнішньоекономічну діяльність» (рис. 7.5).

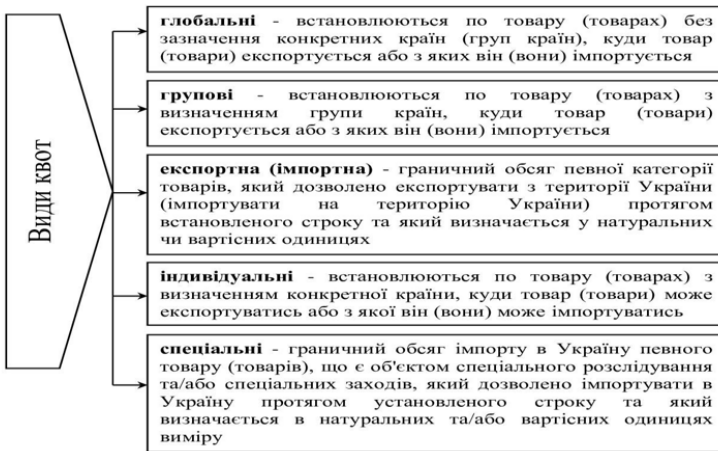

Рис. 7.5. Види квот відповідно до Закону України «Про ЗЕД»

З метою захисту національного товаровиробника та внутрішнього ринку держави можуть вдаватися до застосування технічних бар'єрів – стандартів, процедур підтвердження відповідності, технічних регламентів.

Основним законодавчим актом, який установлює правові та організаційні засади стандартизації в Україні та спрямований на забезпечення єдиної технічної політики є Закон України «Про стандартизацію» № 1315-VII від 05.06.2014р. у редакції від 09.06.2022р.

Стандартизація, відповідно до ст. 1 Закону України «Про стандартизацію», це діяльність, що полягає в установленні положень для загального та неодноразового використання щодо наявних чи потенційних завдань і спрямована на досягнення оптимального ступеня впорядкованості в певній сфері.

Стандартизація в Україні спрямована на забезпечення: єдиної технічної політики; захисту інтересів вітчизняних виробників і споживачів продукції; економії та підвищення ефективності використання ресурсів; відповідності національної продукції міжнародному рівню якості; гармонізації вітчизняних нормативно-правових актів у зазначеній сфері міжнародним нормам; сприяння подальшого просування української продукції на світовий ринок.

В свою чергу, **сертифікація** – це підтвердження відповідності продукції, процесів, систем або персоналу третьою стороною. В Україні з 1 січня 2018 року була скасовано обов'язкову сертифікацію продукції. Скасування обов'язкової сертифікації та перехід на використання технічних регламентів є складовою реформи системи технічного регулювання. Головна

мета реформи – перехід від пострадянської системи стандартизації, заснованої на стандартах, розроблених ще до 1992 року, і обов’язкової сертифікації, на сучасну європейську систему, побудовану на відповідності технічним регламентам. Перехід на технічні регламенти, гармонізовані з європейськими, дозволяє зняти торговельні бар’єрів з ЄС.

До нетарифних методів державного регулювання у сфері міжнародної економічної діяльності також відносяться комплекс заходів санітарно-епідеміологічного, ветеринарного, фітосанітарного, радіологічного, екологічного та інші видів контролю спрямованих на охорону життя або здоров’я людей та тварин, контроль за хворобами рослин, охорону навколишнього середовища.

В Законі України «Про забезпечення санітарного та епідемічного благополуччя населення» від 24.02.94р. №4004-ХІІ у редакції від 14.01.2021р. зазначено, що «продукція, що ввозиться з-за кордону та вводиться в обіг або розповсюджується в Україні, підлягає нагляду та контролю».

Функції з здійснення ветеринарно-санітарного контролю, державного нагляду (контролю) за дотриманням санітарного законодавства, санітарного та епідемічного благополуччя населення з 2016 року виконує Державна служба з питань безпечності харчових продуктів та захисту споживачів (Держпродспоживслужба).

Слід відзначити, що з прийняттям Закону України «Про внесення змін до Митного кодексу України та деяких інших законів України щодо запровадження механізму «єдиного вікна» та оптимізації здійснення контрольних процедур при переміщенні товарів через митний кордон України» № 2530-VIII від 06.09.2018р. в редакції від 01.01.2022р. в нашій країні значно спростилися процедури проведення санітарно-епідеміологічного, фітосанітарного, ветеринарного та радіологічного контролю під час здійснення зовнішньоекономічних операцій. Фітосанітарний та ветеринарний контроль при експорті здійснюється відповідно до вимог країни, в яку поставляється товар з України, а не в обов’язковому порядку. Радіологічний контроль у теперішній час включено до функціональних обов’язків прикордонної служби України.

Таким чином, зменшилась кількість контролюючих органів в пунктах пропуску через державний кордон України та в місцях митного оформлення товарів і транспортних засобів всередині країни; зменшилась кількість дозвільних документів, які оформлюються при митному оформленні товарів і їх пропуску через митний кордон України, й зменшилися витрати суб’єктів зовнішньоекономічної діяльності.

ТЕМА 8. ВАЛЮТНЕ РЕГУЛЮВАННЯ МІЖНАРОДНИХ ЕКОНОМІЧНИХ ОПЕРАЦІЙ В УКРАЇНІ

План

1. Основні положення валютного регулювання в Україні.
2. Валютний нагляд в Україні.

1. Основні положення валютного регулювання в Україні

Відповідно до ст.1 Закону України «Про валюту і валютні операції»: *валютне регулювання* – це діяльність Національного банку України та Кабінету Міністрів України (в установлених Законом випадках), спрямована на регламентацію здійснення валютних операцій суб'єктами валютних операцій і уповноваженими установами.

Законодавчими актами у сфері валютного регулювання в Україні було внесено цілий ряд лібералізаційних змін, серед яких слід відзначити:

– зміну принципу «дозволено все, що прямо передбачено законом» на принцип «дозволено все, що прямо не заборонено законом». Таким чином, Законом № 2473-VIII передбачено можливість здійснення будь яких валютних операцій, які не заборонені чинним українським законодавством;

– зміщення акценту з валютного контролю за кожною операцією на валютний нагляд за ризико-орієнтованим підходом («більше ризиків – більше уваги, менше ризиків – менше уваги»);

– скасування вимоги щодо реєстрації кредитів/позик в іноземній валюті, укладених з нерезидентами. Відповідно до Порядку надання банками Національному банку України інформації щодо договорів, які передбачають виконання резидентами боргових зобов'язань перед нерезидентами-кредиторами за залученими резидентами кредитами, позиками» № 6 від 02.01.2019р. суб'єкти валютних операцій, які не зобов'язані проводити реєстрацію кредитних договорів, повинні надавати інформацію про валютні операції уповноваженим установам, через які ці операції здійснюються;

– скасування граничних строків здійснення розрахунків за експортно-імпортними операціями;

– скасування індивідуальних ліцензії НБУ, введення системи е-лімітів: 2 млн євро/рік для юридичних осіб, 50 тис. євро/рік для фізичних осіб.

2. Валютний нагляд в Україні

Відповідно до ст.1 Закону України «Про валюту і валютні операції» *валютний нагляд* – це система заходів, спрямованих на забезпечення дотримання суб'єктами валютних операцій і уповноваженими установами валютного законодавства.

Статтею 11 зазначеного Закону України визначено суб'єктів валютний нагляду в нашій країні (рис. 8.1).

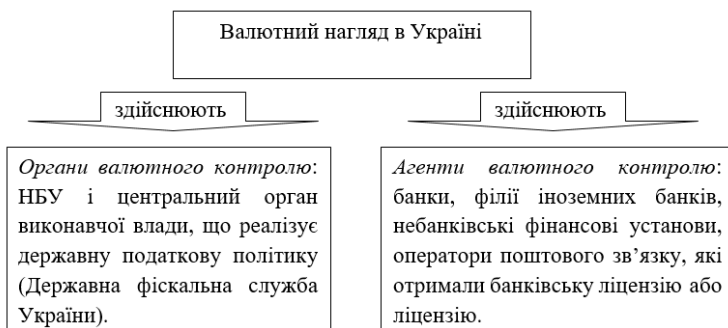

Рис. 8.1. Суб'єкти, які здійснюють валютний нагляд в Україні

Мета валютного нагляду – встановлення відповідності здійснюваних валютних операцій валютному законодавству з урахуванням ризик-орієнтованого підходу.

Валютний нагляд повинен здійснюється без втручання у відповідні валютні операції та діяльність суб'єктів, які здійснюють валютні операції, крім випадків запобігання проведенню валютних операцій, що не відповідають вимогам валютного законодавства. Відповідно до пп. 5 Положення «Про валютний нагляд» НБУ організовує і здійснює валютний нагляд шляхом проведення виїзних та невиїзних перевірок уповноважених установ, їхніх структурних підрозділів, а також застосування до них заходів впливу у разі виявлення порушень валютного законодавства. НБУ при виявленні порушень валютного законодавства адекватно вчиненому порушенню застосовує заходи впливу до банків та установ. Види заходів впливу, які застосовуються до установ у разі виявлення порушень валютного законодавства, представлено на рис. 8.2.

Критерії вибору адекватних заходів впливу, які застосовуються до установ:

- 1) характеру та кількості виявлених порушень;
- 2) причин, які зумовили виникнення виявлених порушень.

Шляхи повідомлень Національним банком щодо прийнятих рішень про застосування заходу впливу до установи:

1) письмово – установі: на паперових носіях або засобами електронного зв'язку Національного банку, не пізніше п'яти робочих днів із дня прийняття такого рішення;

2) шляхом розміщення інформації про прийняте рішення на сторінках офіційного Інтернет-представництва Національного банку громадськості, не пізніше наступного робочого дня з дня прийняття цього рішення.

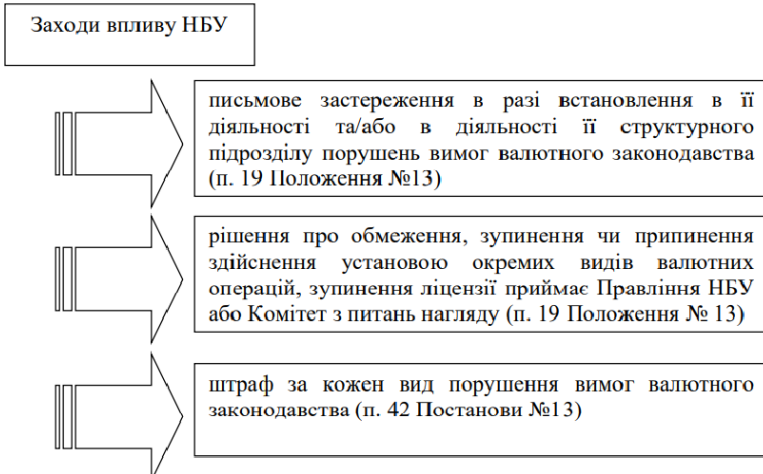

Рис. 8.2. Заходи впливу НБУ, які застосовуються до установ у разі виявлення порушень валютного законодавства

Відповідно до ст. 13 Закону України «Про валюту і валютні операції» НБУ має право встановлювати граничні строки розрахунків за операціями експорту й імпорту товарів, та мінімальні граничні суми за вказаними операціями.

Грошові кошти по операціям з експорту товарів підлягають зарахуванню на рахунки суб'єктів господарювання-резидентів у строки вказані у зовнішньоекономічних договорах (контрактах). При цьому вони повинні враховувати граничні строки встановлені НБУ.

Вимоги для визначення відліку строку при виплати заборгованості по операціям експорту вказано на рис. 8.3.

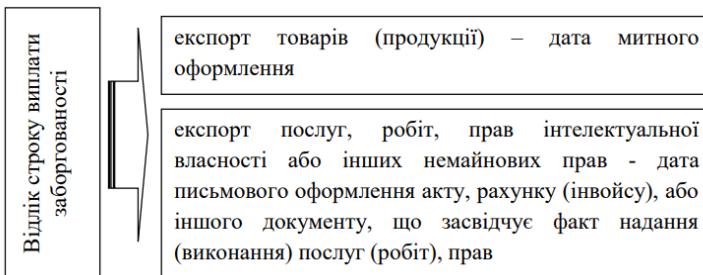

Рис. 8.3. Відлік строку при виплати заборгованості по операціям експорту

У разі встановлення Національним банком України граничного строку розрахунків за операціями резидентів з імпорту товарів їх поставка має здійснюватися у строки, зазначені в договорах, але не пізніше встановленого Національним банком України граничного строку розрахунків з дня здійснення авансового платежу (попередньої оплати).

Банки повинні здійснювати валютний нагляд за дотриманням суб'єктив господарювання-резидентів граничних строків розрахунків за операціями з експорту та імпорту товарів, які передбачають розрахунки в грошовій формі.

Дати відліку граничних строків НБУ за операціями експорту й імпорту товарів наведено на рис. 8.4.

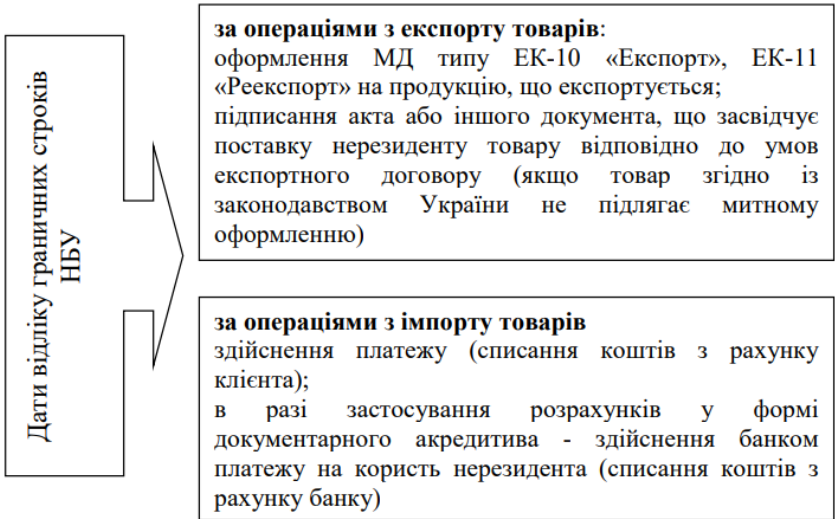

Рис. 8.4. Дати відліку граничних строків НБУ за операціями експорту й імпорту товарів

Відповідальність за порушення граничного строку здійснення розрахунків за експортно-імпортними операціями встановлена у вигляді нарахування пені за кожен день прострочення в розмірі 0,3% від суми недержаних грошових коштів за договором (вартості недоставленого товару) в національній валюті у разі здійснення розрахунків за зовнішньоекономічним договором (контрактом) у національній валюті або в іноземній валюті, перерахованій в національну валюту за курсом Національного банку України, встановленим на день виникнення заборгованості.

Відповідно до п. 5 ст. 13 Закону «Про валюту і валютні операції» загальний розмір нарахованої пені не може перевищувати суму неoderжаних грошових коштів за договором (вартості недопоставленого товару).

Підстави для зупинення нарахування пені представлено на рис. 8.5.

Відповідно до постанови Кабінету Міністрів України №104 від 13.02.2019 р. затверджено «Порядок видачі висновку щодо продовження граничних строків розрахунків за окремими операціями з експорту та імпорту товарів, встановлених Національним банком України».

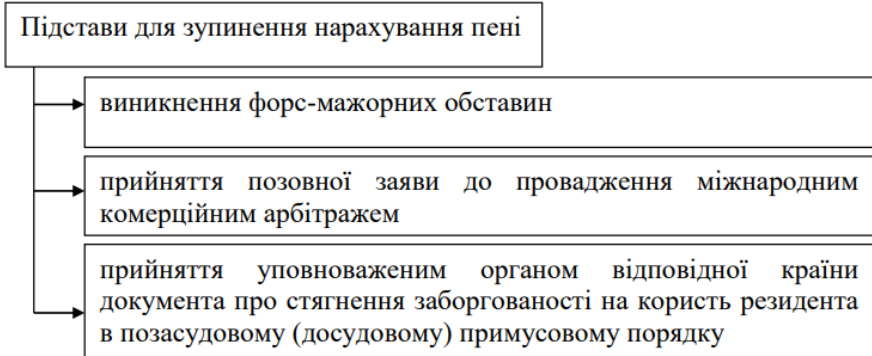

Рис. 8.5. Підстави для зупинення нарахування пені

Продовження строків розрахунків відбувається на підставі висновку Мінекономіки. Відповідно до п. 6 трок Порядку №104 продовження розрахунків за окремими операціями з експорту та імпорту товарів визначається індивідуально в кожному конкретному випадку, але обчислюється після одержання Мінекономіки документів.

ТЕМА 9. РИЗИКИ МІЖНАРОДНОЇ ЕКОНОМІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

План

1. Поняття, фактори, властивості і функції ризиків міжнародної економічної діяльності.
2. Оцінка ризиків міжнародної економічної діяльності.

1. Поняття, фактори, властивості і функції ризиків міжнародної економічної діяльності

Міжнародній економічній діяльності, як і будь якому виду людської діяльності, притаманні різноманітні ризики.

Для характеристики ризикових ситуацій, невизначеності у міжнародній сфері вітчизняні й зарубіжні вчені використовують поняття «ризик

зовнішньоекономічної діяльності», «економічний ризик зовнішньоекономічної діяльності», «ризик міжнародної торгівлі», «зовнішньоторговельні ризики» та ін. (табл. 9.1).

Науковці, розглядаючи ризики у міжнародній сфері акцентують увагу на загрозах, ймовірності настання окремих подій, які можуть негативно вплинути на досягнення запланованого результату, призвести до фінансово-матеріальних втрат, недотримання доходу, втрати партнерських стосунків.

Таблиця 9.1. Визначення поняття «ризик зовнішньоекономічної діяльності» вітчизняними ученими

Автор	Визначення терміну «ризик зовнішньоекономічної діяльності»
Старостіна А., Кравченко В.	«зовнішньоторговельні ризики означає такий його стан, який полягає в існуванні можливості недосягнення запланованих цілей внаслідок впливу на діяльність підприємства тих або інших імовірних подій, що призводить до постійного відтворення стихійності ринкових відносин; з практичної точки зору зовнішньоторговельний ризик можемо розглядати як комбінацію події, яка впливає на зовнішньоторговельну діяльність підприємства, ймовірності цієї події та її наслідків, що унеможливають досягнення запланованих цілей і в остаточному підсумку позначаються на доходах власників підприємства».
Свідерська А.	«зовнішньоекономічний ризик – можливість позитивних та негативних відхилень від прогнозованого бажаного результату прийнятих рішень, пов’язаних з інтеграцією вітчизняного підприємства у світову економіку та здійсненням зовнішньоекономічних угод».
Вербіцька І.	«економічний ризик зовнішньоекономічної діяльності – відносини з приводу здійснення експортно- імпорتنих операцій підприємств, які мають об’єктивно-суб’єктивну основу та виражені у різного роду втратах, недоотриманні доходу, а також погіршенні партнерських стосунків».

З точки зору процесно-ситуаційного підходу, ризик міжнародної економічної діяльності може бути визначено, як діяльність пов’язану з

подоланням невизначеності в ситуаціях неминучого вибору, в процесі якої є можливість кількісно і якісно оцінити ймовірність досягнення передбачуваного результату, відхилень від плану (прогнозу) або втрат для міжнародної торгівлі товарами і послугами, міжнародної інвестиційної діяльності, міжнародного кредитування, міжнародних валютних відносин, міжнародного співробітництва у виробничій, науково-технічній сферах.

Класифікація ризиків міжнародної економічної діяльності представлена у табл. 9.2.

Таблиця 2. Класифікація ризиків міжнародної економічної діяльності

Ознака класифікації	Види ризиків
об'єкт	<ul style="list-style-type: none"> – ризики країни (або країнові ризики); – ризики конкретної зовнішньоторговельної операції (операційні ризики); – ризики зовнішньоторговельного контракту: <ul style="list-style-type: none"> – контрагентські ризики, пов'язані з надійністю партнера по зовнішньоторговельному контракту; – контрактні ризики, пов'язані з недоліками в підготовці зовнішньоторговельного контракту; – ризики виконання контракту.
форма міжнародної економічної діяльності	<ul style="list-style-type: none"> – ризики міжнародної торгівлі товарами і послугами; – ризики міжнародної інвестиційної діяльності; – ризики міжнародного кредитування; – ризики у міжнародних валютних відносинах; – ризики міжнародного співробітництва у виробничій, науково-технічній сферах.
вид втрат, що виникають в результаті реалізації ризиків	<ul style="list-style-type: none"> – кількісні: недотримання доходу, прибутку, оплата штрафних санкцій при порушенні умов зовнішньоекономічного контракту і т.д.; – якісні: втрата репутації.
можливість страхування	<ul style="list-style-type: none"> – ризики, від яких можна застрахуватися; – ризики, від яких не можна застрахуватися.
тривалість дії у часі	<ul style="list-style-type: none"> – короткострокові ризики; – постійні ризики.

Фактори ризику – це небезпеки і загрози, що існують, або за певних умов проявляють шкідливі властивості, деструктивну природу (рис. 9.1).

Слід зазначити, що,

по-перше, небезпек, загроз та інших деструктивних обставин, що можуть вплинути на результати міжнародної економічної діяльності, безліч;

по-друге, в залежності від умов розвитку світової і національних економік значущість тих чи інших факторів може змінюватися;

по-третє, всі фактори ризику можуть бути згруповані за різними класифікаційними ознаками.

Діяльність будь-якої організації (підприємства, органу) схильна до впливу безлічі факторів ризику. Одні фактори ризику здатні спровокувати реалізацію конкретного ризику самостійно, інші – тільки в комбінації з іншими факторами ризику.

Рис. 9.1. Класифікація факторів ризику

Кожен ризик має низку специфічних властивостей, які впливають на вибір способу управління ними: ймовірність; сила впливу; керованість; взаємопов'язаність (ланцюжки причинно-наслідкових зв'язків).

Ймовірність. Ризик являє собою подію, яка може відбутися, а може і не відбутися. За допомогою визначення ймовірності ризику можна оцінити, чи відбудеться конкретна подія протягом аналізованого періоду часу.

Сила впливу. Факт реалізації конкретного ризику певним чином впливає на діяльність держави (підприємства, організації). Цей вплив може мати негативний характер і приймає різні форми, які можна розділити на дві основні групи – перша пов'язана з якісними характеристиками (втрата репутації, погіршення відносин з міжнародними партнерами, контрагентами, втрата довіри, зниження привабливості і т. д.), друга – з кількісними характеристиками (фінансово-матеріальні втрати).

З практичної точки зору найбільш корисною є інтегрована оцінка, яка поєднує оцінку сили впливу ризику і ймовірності настання події.

Керованість. Будь-яке підприємство (організація) може в тій чи іншій мірі впливати на ймовірність і силу впливу своїх ризиків. Цей вплив залежить від ступеня керованості конкретного ризику. Ризики можна розділити на дві

основні групи – ризики, ймовірність і сила впливу яких може бути в якійсь мірі змінена зусиллями організації (керовані ризики), і ризики, ймовірність і сила впливу яких залишаються практично незмінними незалежно від спроб їх змінити (некеровані ризики). Класичним прикладом ризиків останньої групи є ризики форс-мажорних обставин (землетрус, повені, пандемія і т. д.). У випадку реалізації некерованого ризику дії організації (підприємства) спрямовані на уникнення частини негативного ефекту.

Взаємопов'язаність. У більшості ризиків двоїста природа, вони є одночасно і ризиками, і факторами ризику для інших ризиків. В середовищі ризиків широко поширений ефект «доміно». Ризики можуть утворювати ланцюжки негативних подій, послідовність яких іноді досить складно передбачити.

Функції ризиків: інноваційна; регулятивна; захисна; аналітична.

Інноваційна функція ризику реалізується через пошук нетрадиційних рішень проблем. Міжнародна конкурентоспроможність країни, підприємства, продукції зростає при використанні ними інноваційної складової.

Регулятивна функція ризику може бути як конструктивною, так і деструктивною.

Її конструктивна форма націлена на подолання консерватизму, догматизму, психологічних бар'єрів, що перешкоджають нововведенням. Здатність ризикувати – це один з основних шляхів розвитку для будь якої діяльності, в т. ч. і міжнародної економічної діяльності.

Деструктивна форма регулятивної функції ризику проявляється в тому випадку, коли рішення приймається в умовах надмірного дефіциту інформації необхідної для визначення розвитку подальших подій.

Захисна функція ризику дозволяє попередити прийняття економічно недоцільних рішень, збитки зовнішньоекономічної операції, зовнішньоторговельного контракту.

Аналітична функція ризику пов'язана з необхідністю вибору за допомогою аналітичних або експертних методів одного варіанта з існуючих альтернатив.

2. Оцінка ризиків міжнародної економічної діяльності

Оцінювання ризиків міжнародної економічної діяльності – процес ідентифікації факторів, причин їх виникнення, оцінка ймовірності і наслідків впливу ризику. Етапи оцінювання ризиків міжнародної економічної діяльності представлено на рис. 9.2.

Першим етапом процесу оцінювання ризиків міжнародної економічної діяльності є ідентифікації ризиків.

Ідентифікація ризиків – систематичне виявлення та дослідження ризиків, характерних для даної організації (підприємства), форм реалізації

міжнародної економічної діяльності, виявлення факторів, що обумовлюють виникнення ризику і впливають на ймовірність його реалізації у конкретний період часу.

Наступні етапи аналізу ризиків міжнародної економічної діяльності (етап 2 і 3) пов'язані з оцінкою ймовірності і сили впливу ризиків.

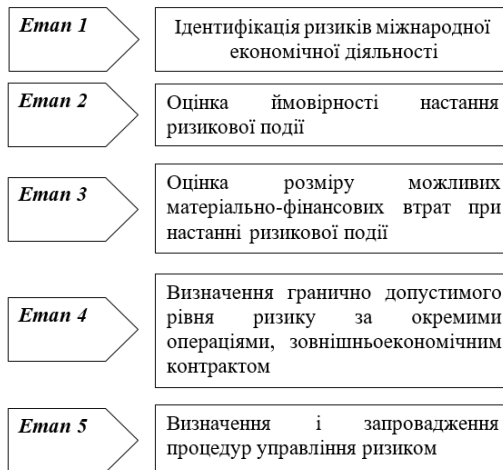

Рис. 9.2. Етапи оцінювання ризиків міжнародної економічної діяльності

Для визначення ймовірності настання події і сили впливу ризиків доцільно використовувати бальну оцінку, або якісні характеристики (вплив: низький, середній, високий, дуже високий; ймовірність настання події: майже незначна, мала, середня, висока ймовірність, очікувана подія) (табл. 9.3).

Таблиця 9.3. Матриця ймовірності настання подій та впливу ризику

Ймовірність Вплив ризику		Ймовірність настання події					
		Незначна/ майже неможлива	Мала ймовірність	Середня ймовірність	Висока ймовірність	Очікува на подія	
		1	2	3	4	5	
Вплив ризику	Низький	1	Низька	Низька	Низька	Низька	Низька
	Середній	2	Низька	Низька	Середня	Середня	Середня
	Високий	3	Низька	Середня	Середня	Висока	Дуже висока
	Дуже високий	4	Середня	Висока	Висока	Дуже висока	Дуже висока

Результати оцінки ймовірності і сили впливу можуть бути представлені у вигляді карти ризиків.

Одним із варіантів наочного представлення карти ризиків є графічний. Класичним є варіант графіка з зеленим (білим), жовтим (сірим) і червоним (чорним) секторами. У зеленому (білому) секторі розташовуються ризики, ймовірність яких відносно низька, а сила впливу мінімальна. У червоному (чорному) секторі розташовуються ризики з максимальною вірогідністю і максимальною силою впливу. Між зеленим (білим) і червоним (чорним) секторами розташовується жовтий (сірий) сектор, в якому знаходяться три групи ризиків, а саме:

- ризики з середньою ймовірністю і силою впливу;
- ризики з низькою ймовірністю, але з великою силою впливу;
- ризики з високою ймовірністю, але з маленькою силою впливу.

Методи виявлення і оцінки ризиків:

- експертні (метод мозкового штурму, метод Дельфі, метод круглого столу, метод дерева цілей і т.д.);
- статистичні (метод кореляційно-регресивного аналізу, метод перевірки гіпотез, метод контент-аналізу і т.д.).

Доцільність застосування експертних методів:

- вихідних даних динамічних рядів недостатньо для оцінювання з використанням економіко-статистичних методів;
- взаємозв'язок між досліджуваними явищами носить якісний характер і не може бути виражена за допомогою традиційних кількісних вимірників;
- вхідна інформація неповна і неможливо передбачити вплив всіх факторів;
- виникли екстремальні ситуації, які вимагають прийняття швидких рішень.

Доцільність застосування статистичних методів:

- форма міжнародної економічної діяльності (наприклад, міжнародне кредитування) дозволяє визначити ймовірність настання ризикової події і збиток від її настання;
- вихідних даних динамічних рядів достатньо для побудовання прогнозу.

На четвертому етапі визначається гранично допустимий рівень ризику за окремими операціями, зовнішньоекономічним контрактом, тобто встановлюється ризик-апетит суб'єкту міжнародної економічної діяльності (організації, підприємства, органу).

Співставлення гранично допустимого рівня ризику і даних щодо ймовірності і сили впливу ідентифікованих ризиків міжнародної економічної

діяльності дозволяє суб'єкту визначитися із подальшими процедурами управління ризиками (табл. 9.4).

Таблиця 9.4. Процедури управління ризиками міжнародної економічної діяльності

Процедури управління ризиками	Сутність процедури
Прийняття ризику	Не застосовуються спеціальні процедури, рівень ризику знаходиться на прийнятному рівні, або запровадження спеціальних процедур є економічно недоцільним.
Ухилення від ризику	При високому рівні ризику відмова від реалізації форм міжнародної економічної діяльності, відмова від укладання зовнішньоекономічного контракту.
Зниження рівня ризику	Страхування, перерозподіл ризику між сторонами зовнішньоекономічного контракту, встановлення суми ліміту по міжнародному займу.

ТЕМА 10. ЗАХИСТ ПРАВ СУБ'ЄКТІВ ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

План

1. Органи захисту прав і законних інтересів суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності України.
2. Захист прав суб'єктів ЗЕД від дискримінаційних та недружніх дій іноземних держав, економічних угруповань.
3. Захист прав суб'єктів ЗЕД від недобросовісної конкуренції.
4. Захист прав суб'єктів ЗЕД проти зростаючого імпорту.

1. Органи захисту прав і законних інтересів суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності України

Суб'єкти ЗЕД здійснюють діяльність, як на території України, так і за її межами. Виходячи на міжнародний ринок, ринки інших країн, суб'єкти ЗЕД повинні бути ознайомлені з механізмом і засобами захисту, якими вони зможуть скористатися в результаті порушення їх прав та законних інтересів.

Органами і особами, які беруть участь у захисті прав і законних інтересів українських суб'єктів ЗЕД, виступають Президент, органи державної влади, органи місцевого самоврядування, судові органи, арбітражні інститути, органи, які представляють інтереси суб'єктів за кордоном, та інші зацікавлені сторони (рис. 10.1).

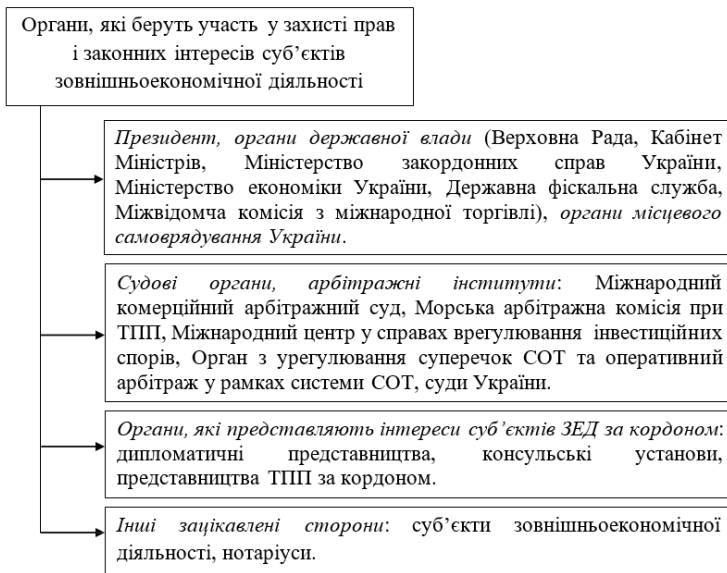

Рис. 10.1. Органи, які беруть участь у захисті прав і законних інтересів суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності України

Серед органів державної влади, що уповноважені захищати права і законні інтереси суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності, слід відзначити Міжвідомчу комісію з міжнародної торгівлі.

Відповідно до ст. 9 Закону України «Про ЗЕД» Міжвідомча комісія з міжнародної торгівлі:

– здійснює оперативне державне регулювання зовнішньоекономічної діяльності в Україні відповідно до законодавства України;

– приймає рішення про порушення і проведення антидемпінгових, антисубсидійних або спеціальних розслідувань та застосування відповідно антидемпінгових, компенсаційних або спеціальних заходів;

– приймає рішення про застосування заходів у відповідь на дискримінаційні та/або недружні дії інших держав, митних союзів або економічних угруповань у межах компетенції, визначеної законами України.

Питання головування у Міжвідомчій комісії, її склад та форми роботи регулюються нормами Закону України «Про захист національного товаровиробника від демпінгового імпорту» № 330-XIV. Відповідно ст. 5 Закону України № 330-XIV Комісією очолює Голова, яким за посадою є

міністр Мінекономіки, персональний склад затверджується Кабінетом Міністрів України, формою роботи Комісії зазначено засідання.

При здійсненні зовнішньоекономічної діяльності суперечки виникають між вітчизняними і іноземними суб'єктами господарювання, тому розгляд спірних питань відбувається відповідно до норм чинного законодавства України та міжнародної практики.

Для врегулювання міжнародних суперечок вітчизняні суб'єкти ЗЕД мають право звернутися до судів України, за згодою сторін до Міжнародного арбітражного суду та Морської арбітражної комісії при Торгово-промисловій палаті України.

Відповідно до ст.2 Закону України «Про міжнародний комерційний арбітраж» № 4002-ХІІ від 15.12.2017 р., *арбітраж* – це третейський суд незалежно від того, чи утворюється він спеціально для розгляду окремої справи, чи здійснюється постійно діючою арбітражною установою, зокрема Міжнародним комерційним арбітражним судом або Морською арбітражною комісією при Торгово-промисловій палаті України.

Відповідно Додатку 1 до Закону України «Про міжнародний комерційний арбітраж» до Міжнародного комерційного суду за угодою сторін на вирішення можуть передаватись:

– спори з договірних та інших цивільно-правових відносин, які виникають при здійсненні зовнішньоторговельних та інших видів міжнародних економічних зв'язків, якщо комерційне підприємство хоча б однієї із сторін спору знаходиться за кордоном;

– спори підприємств з іноземними інвестиціями і міжнародних об'єднань та організацій, створених на території України, між собою, спори між їх учасниками, а так само їх спори з іншими суб'єктами права України.

Відповідно Додатку 2 до Закону України «Про міжнародний комерційний арбітраж» Морська арбітражна комісія вирішує спори, які впливають з договірних та інших цивільно-правових відносин, що виникають із торгового мореплавства, незалежно від того, чи є сторонами таких відносин суб'єкти українського та іноземного або лише українського чи тільки іноземного права.

Специфічним органом, який здійснює захист прав і законних інтересів суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності в інвестиційній сфері, є Міжнародний центр у справах врегулювання інвестиційних спорів. Метою зазначеного органу є вирішення через примирення та арбітраж інвестиційних спорів.

Захист прав суб'єктів ЗЕД здійснюється у трьох напрямках:

1) захист прав суб'єктів ЗЕД від дискримінаційних та недружніх дій іноземних держав, економічних угруповань;

2) захист прав суб'єктів ЗЕД від недобросовісної конкуренції;

3) захист прав суб'єктів ЗЕД проти зростаючого імпорту.

2. Захист прав суб'єктів ЗЕД від дискримінаційних та недружніх дій іноземних держав, економічних угруповань

Заходи захисту прав суб'єктів ЗЕД від дискримінаційних та недружніх дій іноземних держав, економічних угруповань регламентуються ст. 29 Закону України «Про ЗЕД».

Дискримінаційні дії – це дії, що призводять до погіршення становища суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності України порівняно з іноземними суб'єктами господарювання і обмежують їх законні права та інтереси.

Відповідно до норм діючого законодавства Україна може застосовувати адекватні заходи, якщо інші держави, митні союзи або економічні угруповання обмежують реалізацію законних прав та інтересів суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності України. Перелік захисних заходів від дискримінаційних та недружніх дій іноземних держав, економічних угруповань наведено на рис. 10.2.

Рис. 10.2. Перелік захисних заходів від дискримінаційних та недружніх дій іноземних держав, економічних угруповань

Для встановлення дискримінаційних та недружніх дій іноземних держав (економічних угруповань) центральним органом виконавчої влади з питань економічної політики (Міністерство економіки України) проводиться розслідування в порядку, що визначається Кабінетом Міністрів України.

Розслідування проводиться за заявою суб'єкта зовнішньоекономічної діяльності. Міністерства економіки України протягом 60 календарних днів після подання заяви проводить розслідування. Схема розслідування за фактами дискримінаційних та недружніх дій іноземних держав, економічних угруповань (рис. 10.3).

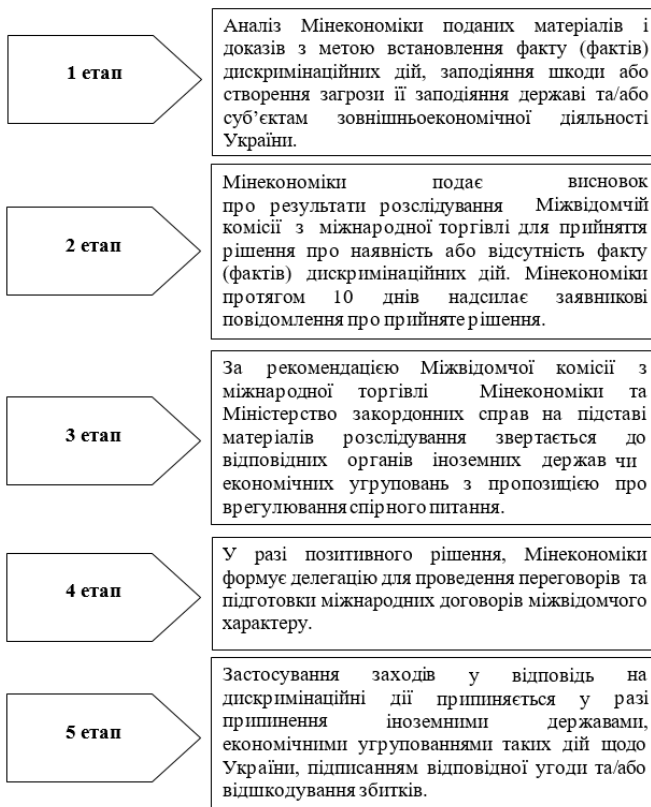

Рис. 10.3. Схема розслідування та застосування заходів за фактами дискримінаційних та недружніх дій іноземних держав, економічних угруповань

Окремим пунктом ст. 29 Закону України «Про ЗЕД» регулюються питання щодо дискримінаційних та/або недружніх дій щодо України держав, які визнані Верховною Радою України державою-агресором та/або державою-окупантом.

Прийняті Україною рішення про врегулювання спору та застосування заходів щодо дискримінаційних та/або недружніх дій інших держав є обов'язковими для виконання українськими органами виконавчої влади, суб'єктами ЗЕД та іноземними суб'єктами господарської діяльності.

3. Захист прав суб'єктів ЗЕД від недобросовісної конкуренції

Відповідно до ст. 31 Закону України «Про ЗЕД»: недобросовісна конкуренція при здійсненні зовнішньоекономічної діяльності – це здійснення

демпінгового імпорту, до якого застосовуються антидемпінгові заходи; здійснення субсидованого імпорту, до якого застосовуються компенсаційні заходи; здійснення інших дій, що законами України визнаються недобросовісною конкуренцією. Антидемпінгові, антисубсидійні розслідування регулюється нормами Законом України «Про захист національного товаровиробника від демпінгового імпорту» № 330-XIV від 13.02.2020 р.

Схему антидемпінгового розслідування та запровадження антидемпінгових заходів представлено на рис. 10.4.

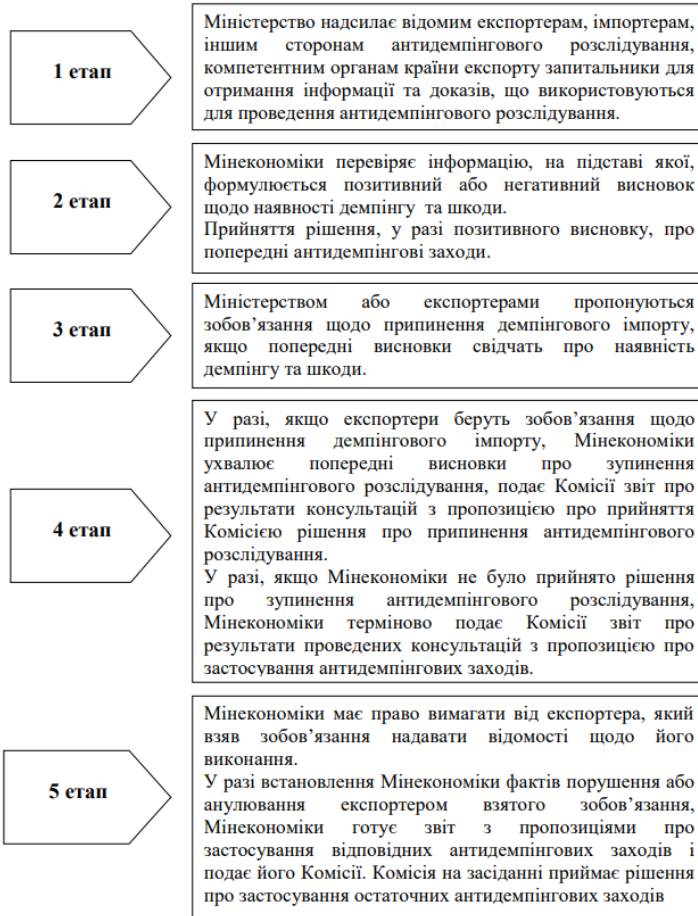

Рис. 10.4. Схема антидемпінгового розслідування та запровадження антидемпінгових заходів

Відповідно до ст. 3 Закону № 330-XIV розслідування проводять Міністерство економіки України, Державна митна служба України, Міжвідомча комісія з міжнародної торгівлі.

Антисубсидійне розслідування передбачає розслідування факту надання нелегітимної субсидії. Проведення антисубсидійного розслідування регулюється нормами Закону України «Про захист національного товаровиробника від субсидованого імпорту» № 331-XIV від 04.10.2018 р. Антисубсидійне розслідування проводиться за схемою аналогічною схемі антидемпінгового розслідування. Відповідно до ст. 6 зазначеного Закону у процесі антисубсидійного розслідування встановлюються факти прямого переведення грошових сум державним органом, або фактом взяття державним органом зобов'язання щодо прямого переведення цих сум або грошових зобов'язань (гарантія тощо); відмови державного органу від справляння податків з доходів, що, як правило, підлягають справлянню, або вони не справляються.

4. Захист прав суб'єктів ЗЕД проти зростаючого імпорту

Визначенням терміну «зростаючий імпорт» надано ст. 31 Закону України «Про ЗЕД», це – імпорт в обсягах та/або за умов, що заподіюють значну шкоду або створюють загрозу заподіяння значної шкоди українським виробникам відповідних товарів.

Розслідування при захисті прав суб'єктів ЗЕД у випадках зростаючого імпорту регулюється нормами Законом України «Про застосування спеціальних заходів щодо імпорту в Україні» № 332-XIV від 13.02.2020 р. Відповідно до зазначеного законодавчого акту значна шкода – погіршення виробничого, торговельного або фінансового становища національного товаровиробника, що призводить до значного загального спаду в національному виробництві певного товару (ст. 1 Закону «Про застосування спеціальних заходів щодо імпорту в Україні»).

Схема розслідування та впровадження спеціальних заходів за фактами заподіяння значної шкоди національним товаровиробникам зростанням обсягів імпорту представлено на рис. 10.5.

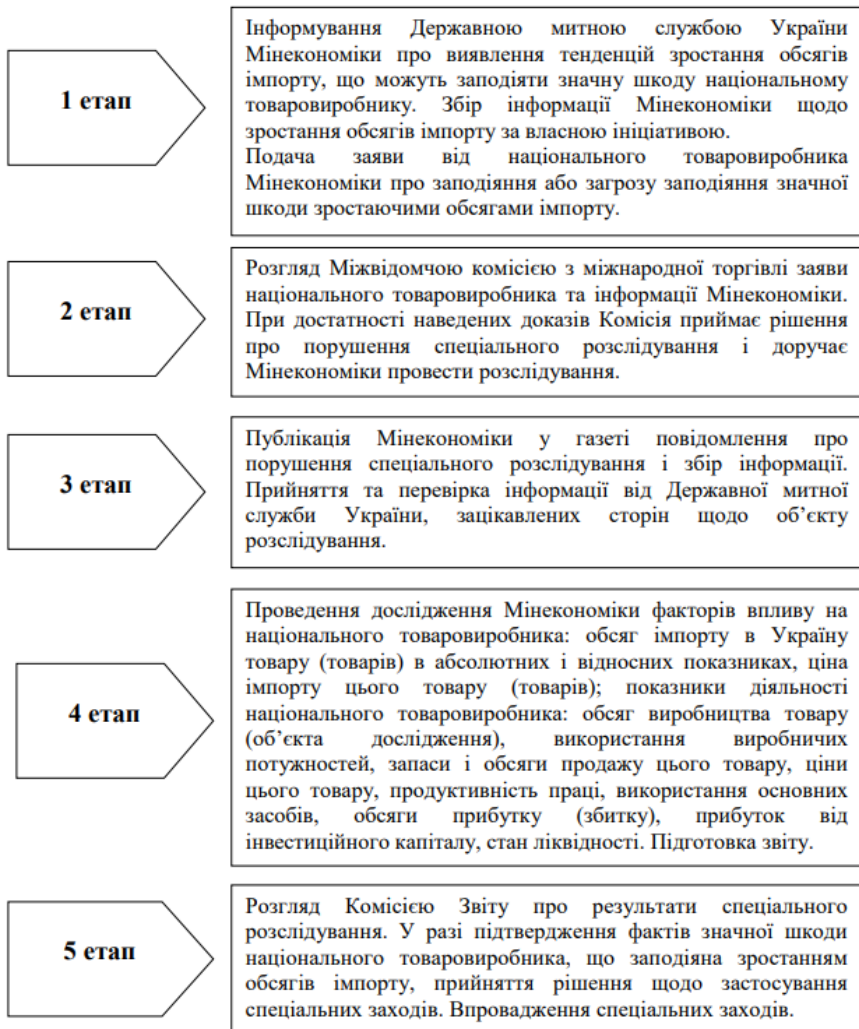

Рис. 10.5. Схема розслідування та впровадження спеціальних заходів проти зростаючого імпорту

Перелік спеціальних заходів проти зростаючого імпорту встановлено ст. 16 Закону України (рис. 10.6).

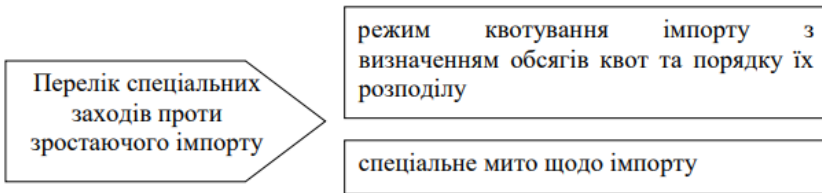

Рис. 10.6. Перелік спеціальних заходів проти зростаючого імпорту

У проведенні розслідування приймають участь Міністерство економіки України, Державна митна служба України, Міжвідомча комісія з міжнародної торгівлі

ТЕМА 11. УКРАЇНА У СВІТОВИХ ІНТЕГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСАХ

План

1. Цілі і основні форми міжнародної економічної інтеграції.
2. Регіональна інтеграція як фактор нових реалій міжнародної економічної діяльності України.
3. Транскордонне співробітництво в Україні.
4. Стратегічний курс на інтеграцію до ЄС.
5. Сучасна національна гео економічна модель: складові елементи та функціональні риси.

1. Цілі і основні форми міжнародної економічної інтеграції

Міжнародна економічна інтеграція — це процес об'єднання економік кількох країн для досягнення спільних цілей, зміцнення економічних зв'язків і створення сприятливих умов для економічного розвитку. Цей процес передбачає поступове усунення бар'єрів у торгівлі, інвестиціях і виробництві між країнами-учасницями.

Цілі міжнародної економічної інтеграції

1. **Економічне зростання.** Об'єднання зусиль і ресурсів сприяє підвищенню темпів економічного розвитку, впровадженню інновацій і модернізації виробництва.

2. **Розширення ринків збуту.** Інтеграція дозволяє країнам отримати доступ до ширшого ринку для реалізації своїх товарів і послуг, зменшуючи торговельні обмеження.

3. **Оптимізація використання ресурсів.** Завдяки співпраці країни можуть ефективніше використовувати природні, трудові та капітальні ресурси.

4. **Зміцнення економічної стабільності.** Інтеграція допомагає знизити ризики економічних криз, забезпечуючи взаємну підтримку країн-учасниць.

5. **Посилення міжнародної конкурентоспроможності.** Спільні зусилля сприяють підвищенню конкурентоспроможності на світовому ринку через кооперацію в торгівлі, науці та технологіях.

6. **Політична співпраця та безпека.** Економічна інтеграція часто супроводжується політичною стабільністю та мирним співіснуванням між державами.

Основні форми міжнародної економічної інтеграції

1. **Зона вільної торгівлі.** Учасники усувають митні бар'єри між собою, але зберігають власні торговельні режими щодо третіх країн. *Приклад: Північноамериканська угода про вільну торгівлю (NAFTA).*

2. **Митний союз.** Окрім усунення внутрішніх митних бар'єрів, країни запроваджують спільний митний тариф щодо зовнішніх держав. *Приклад: Митний союз Євразійського економічного союзу.*

3. **Спільний ринок.** Забезпечується вільний рух не лише товарів і послуг, а й капіталу та робочої сили. *Приклад: Єдиний ринок Європейського Союзу (ЄС).*

4. **Економічний союз.** Передбачає гармонізацію економічної політики, створення спільних економічних інститутів та механізмів. *Приклад: Європейський Союз (ЄС) у його поточному стані.*

5. **Політичний союз.** Найвищий рівень інтеграції, за якого країни об'єднують не лише економічні, а й політичні системи. *Приклад: Союзний статус деяких держав у межах федерацій.*

Міжнародна економічна інтеграція є потужним інструментом досягнення економічного та політичного прогресу. Вона дозволяє країнам-учасникам ефективніше вирішувати економічні виклики, покращувати добробут населення і посилювати свої позиції на глобальній арені.

2. Регіональна інтеграція як фактор нових реалій міжнародної економічної діяльності України.

Регіональна інтеграція є важливим елементом адаптації України до сучасних глобалізаційних процесів та нових реалій міжнародної економічної діяльності. Участь у регіональних інтеграційних об'єднаннях дозволяє Україні посилювати свою роль у світовій економіці, адаптуватися до міжнародних стандартів і розвивати співпрацю з партнерами.

Значення регіональної інтеграції для України

1. **Розширення ринків збуту.** Участь у регіональних угодах відкриває нові можливості для українських товарів і послуг. Наприклад,

Угода про асоціацію з ЄС забезпечила доступ до великого європейського ринку завдяки режиму вільної торгівлі.

2. **Залучення інвестицій.** Інтеграція з економічно розвиненими регіонами, такими як ЄС, створює сприятливі умови для притоку іноземного капіталу в Україну, сприяючи модернізації промисловості та інфраструктури.

3. **Підвищення конкурентоспроможності.** Участь у регіональних інтеграційних об'єднаннях вимагає від України гармонізації стандартів і практик із міжнародними нормами, що сприяє підвищенню якості продукції та конкурентоспроможності на світових ринках.

4. **Диверсифікація економічних зв'язків.** Регіональна інтеграція дозволяє Україні зменшити залежність від окремих партнерів і розширити географію економічної співпраці.

5. **Інституційні реформи.** Інтеграція стимулює впровадження реформ в економічному, правовому та адміністративному секторах, що сприяє створенню прозорої бізнес-середовища.

Роль України в регіональних інтеграційних процесах

○ **Європейська інтеграція.** Угода про асоціацію між Україною та ЄС, підписана у 2014 році, стала ключовим етапом інтеграції України в європейський економічний простір. Угода передбачає: зону вільної торгівлі між Україною та ЄС; гармонізацію українського законодавства з європейськими стандартами; сприяння розвитку малого і середнього бізнесу в Україні.

2. **Чорноморське економічне співробітництво (ЧЕС).** Ця організація є важливою для України в контексті регіонального співробітництва з країнами Причорномор'я. ЧЕС сприяє розвитку торгівлі, транспорту та інфраструктурних проектів у регіоні.

3. **Інтеграція в рамках ГУАМ.** Співдружність Грузії, України, Азербайджану та Молдови має на меті сприяти економічній інтеграції, розвитку транспортних коридорів та енергетичній безпеці.

4. **Адаптація до глобальних викликів.** Регіональна інтеграція дозволяє Україні краще адаптуватися до сучасних викликів, таких як енергетична криза, глобальне потепління, посилення конкуренції на світовому ринку.

Виклики регіональної інтеграції для України

1. **Нестабільна політична ситуація.** Збройний конфлікт із РФ та окупація частини територій створюють бар'єри для повноцінної економічної інтеграції.

2. **Недостатній рівень інфраструктури.** Для забезпечення успішної регіональної інтеграції Україні потрібно значно покращити транспортну, енергетичну та цифрову інфраструктуру.

3. Гармонізація стандартів. Процес адаптації до європейських стандартів у різних секторах економіки вимагає значних фінансових і людських ресурсів.

Перспективи регіональної інтеграції України

- **Поглиблення інтеграції з ЄС.** Розширення співпраці у сфері зеленої енергетики, цифрової трансформації, освіти та науки.

- **Розвиток транспортних коридорів.** Україна має великий потенціал у ролі транзитної держави між Європою та Азією.

- **Посилення співпраці з іншими регіональними об'єднаннями.** Зокрема, в Азії, Чорноморському регіоні та країнах Близького Сходу.

Регіональна інтеграція є ключовим фактором трансформації міжнародної економічної діяльності України. Вона створює нові можливості для економічного зростання, модернізації та посилення позицій України на міжнародній арені, але вимагає системних реформ та адаптації до викликів сучасного світу.

3. Транскордонне співробітництво в Україні

Транскордонне співробітництво (ТКС) — це форма міжнародного співробітництва між територіальними громадами та органами влади прикордонних регіонів сусідніх країн. В Україні транскордонне співробітництво є важливим елементом євроінтеграційного процесу, розвитку регіонів і зміцнення зв'язків із сусідніми країнами.

Основні цілі транскордонного співробітництва

1. **Розвиток прикордонних регіонів.** Посилення економічної активності, зниження рівня безробіття та створення нових робочих місць.

2. **Зміцнення міжрегіональних зв'язків.** Створення платформ для обміну досвідом, знаннями та ресурсами між регіонами.

3. **Гармонізація стандартів.** Сприяння інтеграції України в європейські структури через узгодження соціально-економічних, екологічних та інфраструктурних стандартів.

4. **Розвиток транспортної та енергетичної інфраструктури.** Створення сучасних транспортних коридорів, підвищення енергетичної ефективності прикордонних територій.

5. **Зміцнення культурного обміну та соціальної співпраці.** Розвиток туризму, підтримка культурних та освітніх проєктів.

Правова основа транскордонного співробітництва в Україні

- **Європейська Рамкова конвенція про транскордонне співробітництво між територіальними громадами або властями (Мадридська конвенція),** ратифікована Україною у 1993 році.

- **Закон України «Про транскордонне співробітництво» (2004 р.)** регулює механізми ТКС і визначає його пріоритетні напрями.

• **Угоди про добросусідство** із сусідніми країнами, зокрема Польщею, Угорщиною, Словаччиною, Румунією та іншими.

Основні напрями транскордонного співробітництва

1. **Економічна співпраця.** Розвиток малого і середнього бізнесу, залучення інвестицій у прикордонні території, створення спільних виробництв.

2. **Інфраструктурні проекти.** Будівництво і модернізація прикордонних пунктів пропуску, транспортних коридорів, залізничних сполучень.

3. **Екологічні ініціативи.** Спільні проекти з охорони довкілля, запобігання забрудненню річок і природних зон.

4. **Освітні й культурні проекти.** Створення програм обміну студентами, організація спільних культурних фестивалів, конференцій, виставок.

5. **Безпека і стабільність.** Координація зусиль у боротьбі з організованою злочинністю, нелегальною міграцією та контрабандою.

Програми та інструменти транскордонного співробітництва

1. Ініціатива «Європейський інструмент сусідства» (ЄІС)

○ Програми співпраці «Україна – Угорщина – Словаччина – Румунія».

○ Мета: розвиток прикордонної інфраструктури, зменшення економічної і соціальної нерівності.

2. **Карпатський Єврорегіон.** Об'єднує прикордонні регіони України, Польщі, Словаччини, Угорщини та Румунії. Основні напрями: розвиток туризму, екологічна співпраця.

3. **Програма «Interreg».** Європейська програма, спрямована на співробітництво регіонів. Українські прикордонні регіони беруть участь у таких напрямках, як екологічні проекти та покращення інфраструктури.

4. **Чорноморське економічне співробітництво (ЧЕС).** Підтримка співпраці між прибережними регіонами у сферах торгівлі, транспорту та екології.

Переваги транскордонного співробітництва для України

1. **Економічний розвиток.** Залучення інвестицій і створення нових можливостей для місцевих громад.

2. **Європейська інтеграція.** ТКС сприяє поступовому входженню України до європейського економічного, правового та соціального простору.

3. **Покращення добросусідських відносин.** Співпраця із сусідніми країнами сприяє зміцненню довіри та стабільності в регіоні.

4. **Розвиток інфраструктури.** Зростає якість доріг, пунктів пропуску, транспортних сполучень.

Виклики транскордонного співробітництва

1. **Бюрократичні перепони.** Складні процедури погодження проєктів і недосконалість правового регулювання.

2. **Недостатнє фінансування.** Брак коштів на реалізацію масштабних інфраструктурних та екологічних ініціатив.

3. **Політична нестабільність.** Війна в Україні впливає на міжнародну співпрацю.

Транскордонне співробітництво є важливим механізмом регіонального розвитку та інтеграції України в європейський простір. Розширення програм співпраці, залучення іноземних інвестицій та спільне вирішення екологічних і соціальних проблем сприяють посиленню позицій України як надійного партнера в міжнародному співтоваристві.

4. Стратегічний курс України на інтеграцію до ЄС

Інтеграція до Європейського Союзу (ЄС) є стратегічним напрямом зовнішньої та внутрішньої політики України, закріпленим у її законодавстві та Конституції. Цей курс спрямований на модернізацію країни, зміцнення її економіки, демократизацію суспільства та забезпечення безпеки й стабільності.

Історичний контекст євроінтеграційного курсу

1. **1991 рік: проголошення незалежності України.** Перші декларації щодо намірів співпраці з ЄС з'явилися одразу після здобуття незалежності.

2. **1994 рік: Угода про партнерство і співробітництво.** Ця угода стала першою правовою основою для відносин між Україною та ЄС.

3. **2004 рік: розширення ЄС.** Україна опинилася на кордоні з новими членами ЄС (Польща, Словаччина, Угорщина), що посилює її прагнення до інтеграції.

4. **2014 рік: Революція Гідності та Угода про асоціацію.** Масові протести в Україні спричинили зміну влади та підписання Угоди про асоціацію з ЄС, що стало важливим кроком на шляху до інтеграції.

5. **2019 рік: закріплення курсу в Конституції України.** Верховна Рада ухвалила зміни до Конституції, які визначили вступ до ЄС і НАТО як стратегічний курс держави.

Угода про асоціацію між Україною та ЄС

Підписана у 2014 році, Угода про асоціацію є основним документом, що регламентує відносини України та ЄС.

Основні аспекти угоди:

1. **Політична асоціація.** Спільна робота над зміцненням демократії, верховенства права, боротьбою з корупцією та дотриманням прав людини.

2.Економічна інтеграція. Створення глибокої та всеосяжної зони вільної торгівлі (DCFТА), що передбачає:

- Лібералізацію торгівлі.
- Гармонізацію стандартів і технічних регламентів.
- Захист прав інвесторів.

3.Секторні реформи. Реформи в енергетиці, транспорті, навколишньому середовищі, охороні здоров'я та інших секторах.

4.Безвізовий режим. У 2017 році Україна отримала безвізовий режим із ЄС, що полегшило подорожі громадян.

Переваги євроінтеграційного курсу

1.Економічний розвиток. Доступ до європейського ринку, збільшення обсягів торгівлі, залучення іноземних інвестицій.

2.Модернізація країни. Впровадження європейських стандартів у всіх сферах життя.

3.Зміцнення демократичних інститутів. Європейська інтеграція стимулює реформи, спрямовані на боротьбу з корупцією, покращення судової системи та забезпечення прав людини.

4.Підвищення міжнародного авторитету. Інтеграція до ЄС сприяє посиленню позицій України на світовій арені.

5.Безпека та стабільність. Інтеграція із Заходом зменшує зовнішні загрози, створює передумови для вступу до НАТО.

Виклики на шляху до інтеграції

1.Військова агресія РФ та анексія Криму ускладнюють євроінтеграційні процеси.

2.Економічні труднощі. Модернізація потребує значних фінансових ресурсів, що створює додатковий тиск на державний бюджет.

3.Бюрократія та корупція. Незважаючи на прогрес, ці проблеми залишаються значним викликом.

4.Соціальні труднощі. Інтеграція вимагає адаптації суспільства до нових стандартів і цінностей.

5.Гармонізація законодавства. Процес узгодження українських норм із європейськими стандартами є складним і тривалим.

Перспективи інтеграції України до ЄС

1.Подальше впровадження реформ. Пріоритетні напрями: верховенство права, боротьба з корупцією, енергетична безпека.

2.Розширення економічної співпраці. Поглиблення торговельних відносин і інтеграція в європейські ланцюги постачання.

3.Членство в ЄС. Наразі Україна є кандидатом на вступ до ЄС. Успішне впровадження реформ може прискорити цей процес.

Стратегічний курс на інтеграцію до ЄС є одним із ключових елементів розвитку України. Він спрямований на модернізацію держави, економічне

зростання та забезпечення безпеки. Незважаючи на виклики, євроінтеграція відкриває для України нові можливості та перспективи для інтеграції в європейське співтовариство.

5. Сучасна національна гео економічна модель України: складові елементи та функціональні риси.

Національна гео економічна модель України формується під впливом як внутрішніх, так і зовнішніх факторів, що визначають її місце в глобальній економіці. Ця модель характеризується багаторівневою структурою, яка поєднує елементи економічного розвитку, інтеграційних процесів, ресурсного потенціалу та стратегічних напрямів міжнародного співробітництва.

Складові елементи гео економічної моделі України

1. Економічний потенціал

- **Промисловість:** Україна зберігає позиції в металургії, хімічній промисловості та машинобудуванні.
- **Сільське господарство:** Агропромисловий комплекс є ключовою частиною національної економіки, де Україна є одним із найбільших експортерів зерна у світі.
- **Інфраструктура:** Транспортні коридори, які з'єднують Європу та Азію, створюють умови для транзитного потенціалу.

2. Енергетична складова

- Україна є важливим транзитером енергоресурсів до Європи.
- Розвиток відновлюваної енергетики (вітрова, сонячна) стає одним із ключових напрямів на тлі зменшення залежності від імпортного газу.

3. Зовнішньоекономічна інтеграція

- Угода про асоціацію з ЄС визначає ключові напрями співпраці з країнами Європейського Союзу.
- Диверсифікація торговельних зв'язків із країнами Азії, Африки та Америки для зменшення залежності від традиційних ринків.

4. Трудовий потенціал

- Велика кількість кваліфікованих фахівців, особливо в ІТ-секторі та науці.
- Проблеми трудової міграції потребують вирішення через створення привабливих умов праці в Україні.

5. Інновації та цифровізація

- Зростання ролі ІТ-сектору як одного з найбільш конкурентоспроможних напрямів.
- Створення умов для цифрової трансформації економіки.

Функціональні риси гео економічної моделі України

1. Експортно-орієнтованість

- Значна частина ВВП України формується завдяки експорту сільськогосподарської продукції, металів та машинобудівної продукції.

2. Диверсифікація економічних зв'язків

○ Орієнтація на європейські ринки та пошук нових партнерів в Азії й Африці.

3. Енергетична трансформація

○ Відмова від залежності від російських енергоресурсів, розвиток «зеленої» енергетики.

4. Проблеми інституційного розвитку

○ Боротьба з корупцією, необхідність вдосконалення правового середовища для бізнесу.

5. Глобальна інтеграція

○ Участь у міжнародних організаціях та програмах, спрямованих на зміцнення економічних зв'язків.

6. Залучення іноземних інвестицій

○ Створення умов для інвесторів через дерегуляцію, захист прав власності та впровадження сучасних стандартів.

Перспективи розвитку гео економічної моделі України

1. Розширення торговельних зв'язків. Використання потенціалу Зони вільної торгівлі з ЄС, а також укладання нових угод із країнами Азії, Близького Сходу та Африки.

2. Інноваційний розвиток. Пріоритет на розвиток високотехнологічних галузей економіки, зокрема ІТ та біотехнологій.

3. Інфраструктурна модернізація. Інвестиції в транспортну, енергетичну та цифрову інфраструктуру.

4. Розвиток людського капіталу. Освіта та збереження кваліфікованих кадрів через поліпшення умов праці та соціального захисту.

5. Екологічна політика. Адаптація до європейських стандартів у сфері екології та впровадження принципів сталого розвитку.

РЕКОМЕНДОВАНІ ДЖЕРЕЛА ІНФОРМАЦІЇ

Основні

1. Закон України «Про зовнішньоекономічну діяльність». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/959-12#Text>
2. Зовнішньоекономічна діяльність. Навч. посіб. / За ред. Козака Ю. Г. Київ. ЦУЛ. 2019. 292 с.
3. Міжнародна економічна діяльність України: підручник / А.А. Мазаракі, Т.М. Мельник, О. В. Гончаренко та ін.; за ред. А. А. Мазаракі, Т. М. Мельник. Київ: Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2021. 704 с.
4. Гобела В. В. Управління зовнішньоекономічною діяльністю & Management of Foreign Economic Activity: навч. посіб. Львів. ЛьвДУВС, 2021. 244 с.
5. Міжнародна економічна діяльність України: посібник / Укл. Михайленко О.Г., Дзяд О.В. Дніпро: Друкарня: «Сова». 2019. 356 с.
6. Гребельник О.П. Основи зовнішньоекономічної діяльності: підручник / О.П. Гребельник. 5-те вид., перероб. та допов.; Університет ДФС України. Ірпінь : 2019. 410 с.
7. Зовнішньоекономічна діяльність : навчальний посібник. 6-те вид., перероб. та доп. / за ред. Козака Ю. Г. Київ : Центр учбової літератури, 2019. 292 с. URL: https://dut.edu.ua/uploads/1_2118_11565110.pdf
8. Innovation and Investment Component of International Competitiveness in Conditions of Implementation of the European Integration Course of Ukraine. Text: Monograph / Liutak O., Baula O., Savosh L., Korolchuk L., Lisovska L. Lutsk : Volynpoligraf, 2021. 234 p.

Додаткові

1. Тищенко В. Ф. Основи зовнішньоекономічної діяльності та митної справи: навчальний посібник / В. Ф. Тищенко, В. М. Остапенко. Харків: ХНЕУ ім. С. Кузнеця, 2022. 193 с.
2. Жиглей І.В. Облік зовнішньоекономічної діяльності: навч. посіб. Житомир: Державний університет «Житомирська політехніка». 2019. 400 с.
3. Баула О., Лютак О., Фецишин В. Розвиток електронної комерції та її вплив на вітчизняне та міжнародне бізнес-середовище. *Економічний простір*. 2024. №191. С. 285-289. URL: <https://doi.org/10.32782/2224-6282/191-47>
4. Баула О.В. Концептуальні засади конкурентного позиціонування вітчизняного аграрного бізнесу на світовому ринку. *Актуальні проблеми розвитку економіки регіону*: науковий журнал. Івано-Франківськ: Вид-во Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника, 2024. Вип. 20. Т. 1. С. 32-41. DOI: <https://doi.org/10.15330/apred.1.20.32-41>

5. Баула О.В., Саржан Ю.О. Зовнішньоекономічна діяльність як фактор впливу на валютне котирування. *Економічний форум*. №1. 2022. С. 80-89. DOI: <https://doi.org/10.36910/6775-2308-8559-2022-1-10>

6. Stoliarchuk Ya., Liutak O., Baula O., Lisovska L., Voitovych S. European Integration Development Platform of Innovative Entrepreneurship of Ukraine. *Financial and Credit Activity Problems of Theory and Practice*. 2022. 4(45). 396–404. <https://doi.org/10.55643/fcaptp.4.45.2022.3669>

7. Liutak O., & Baula O. Conceptual Imperatives for Optimizing Labor Migration Flows From Ukraine. *Three Seas Economic Journal*. 2022. 3(1). 98-104. <https://doi.org/10.30525/2661-5150/2022-1-13>

8. Баула О. Вплив глобальних економічних тенденцій на зовнішньоекономічну політику України. Актуальні проблеми розвитку регіональної економіки. 2025. 1 (21). С. 124–133. <https://doi.org/10.15330/apred.1.21.124-133>

9. Про режим іноземного інвестування: Закон України від 01.02.2020 р. № 93/96-ВР, зі змінами та доповненнями / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/93/96-вр>.

10. Про ратифікацію Угоди про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони: Закон України від 16.09.2014 р. № 1678-VII, зі змінами та доповненнями / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1678-18#n2>.

11. Про валюту і валютні операції: Закон України від 13.02.2020 р. № 2473-VIII, зі змінами / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2473-19>.

12. Про застосування спеціальних заходів щодо імпорту в Україну: Закон України від 13.02.2020 р. № 332-XIV, зі змінами та доповненнями / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/332-14>.

13. Про захист національного товаровиробника від демпінгового імпорту: Закон України 13.02.2020 р. № 330-XIV, зі змінами та доповненнями / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/330-14>.

14. Про захист національного товаровиробника від субсидованого імпорту: Закон України 04.10.2018 р. № 331-XIV, зі змінами та доповненнями / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/331-14/ed20181004#n12>.

Інформаційні ресурси

1. <http://zakon.rada.gov.ua/> – Веб-сторінка Верховної Ради України.
2. <http://www.minfin.gov.ua/> – Веб-сторінка Міністерства фінансів.
3. <http://www.me.gov.ua/> – Веб-сторінка Мінекономіки.
4. www.ukrstat.gov.ua/ – Веб-сторінка Державна служба статистики України.

Зовнішньоекономічна діяльність України: конспект лекцій для здобувачів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти освітньої програми «Міжнародні економічні відносини» галузі знань 29 Міжнародні відносини спеціальності 292 Міжнародні економічні відносини денної та заочної форм навчання/ уклад. О.В. Баула. Луцьк: ЛНТУ, 2026. 93 с.

Комп'ютерний набір та верстка

О.В. Баула

Редактор

О.В. Баула

Підп. до друку «___» _____ 2026 р. Формат 60x84/16. Папір офс.
Гарн. Таймс. Ум. друк. арк. 5,75.

43018, м. Луцьк, вул. Львівська, 75
Друк – ЛНТУ